Anul XII. Octomvrie—Noemvrie 1922. Nr. 10—11.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi vieaţa bisericească. =

Abonamentul: Pe un an 50 Lei. Pe o jumătate de an 25 Lei
Un număr 6 Lei.

Incoronarea.

Există o împărăţie ideală, în care nu pătrund decât faptele şi ideile mari: e împărăţia legendei.

Actul covârşitor de mare, săvârşit la Bălgradul muceniciei noastre, Duminecă, în cincisprezece a lunei lui Octomvrie, anul Domnului una mie nouă sute douăzeci şi doi, va trece de bună seamă în lumea legendei. Căci încoronarea dela Alba-Iulia n'a fost o simplă ceremonie tradiţională, menită să investească pe suveranii noştri cu toate semnele puterii de domnie peste noroadele din întreg cuprinsul României Mari, ci a fost şi este pecetluirea supremului nostru ideal stropit cu multe lacrimi şi cu sânge...

E visul de aur pentru care părinţii noştri au îndurat prigoană şi ocară şi umilinţe mari şi temniţe şi lanţuri, bătăi şi chinuri fără de sfârşit şi moarte groaznică prin ştreang şi sabie.

E trâmbiţa de-aramă, care vesteşte lumii întregi izbânda năzuinţelor noastre de veacuri; e cununa scumpă aşezată pe fruntea nenumăraţilor mucenici, jertfa cărora

ne-a adunat pentru totdeauna sub cârma aceluiaş împărat.

E apoteoza unităţii noastre naţionale.

*

Minunea cea mare s'a săvârşit. O lume întreagă s'a adunat la praznicul ei fără seamăn.

De faţă au fost şi viii şi morţii. Mai ales morţii. Căci înaintea celor trei divizii de voinici, cari au defilat în cetatea sfântă a neamului nostru, a trecut cortegiul măreţelor umbre: a marelui voevod Mihaiu, a lui Horia, Cloşca, Crişan şi Avram Iancu, precum şi toată oastea celor şapte sute de mii de viteji, cari au murit — pentru învierea noastră.

Şi uite, dece-a fost alaiul aşà de măreţ; dece vuiau aşà de straşnic bătrânii munţi de bubuitul celor câte-o sută una guri de tunuri din Alba-Iulia şi Bucureşti; dece cântà văzduhul cucernice cântări de slavă şi răspundeau tăriile uralelor ce răsunau din zeci de mii de piepturi.

*

Vor trece ani şi veacuri, unul după altul. Şi cronicari isteţi vor căutà să lămurească rostul vremilor ce ni s'a dat să le trăim aievea. Ajungând la ziua încoronării, se vor oprì şi vor începe în letopiseţi foaie nouă. Şi vor scrie deasupra ei cu slove mari aşà: ***Ziua biruinţii Neamului Românesc ce au gătit-o Domnul ca să fie începătură de dreptate pentru toate noroadele din cuprinsul Ţării noastre întregite.***

Şi iarăş vor mai trece veacuri multe. Iar cronicele lungi şi fără suflet vor fi mute. Legenda-şi va începe atunci povestea, din care se va zămislì în sufletul mare al unui poet: epopeea neamului nostru...

N. Colan.

---

† Arhimandritul Mitrofor EVSEVIE POPOVICIU.

Am ajuns-o şi pe aceasta. S'a sfârşit pământeşte acela care, în trup fiind, a dus o vieaţă dintre cele mai curate: în studiu neîntrerupt şi în cucernice rugăciuni.

Evsevie Popoviciu, profesorul dela facultatea teologică din Cernăuţi, care-ţi puneà sufletul în grea cumpănă, de nu ştiai ce să-i dai în o mai mare măsură: respectul către Magistru ori iubirea fiască ce ţi-o trezeà în suflet, — azi nu mai este între cei vii.

Ceice l-am cunoscut şi am avut aleasa fericire să ne înfruptăm din rodul minţii sale şi să-i simţim caldul inimii părinteşti, nu suntem surprinşi de firescul desnodământ al vieţii sale pământeşti, de 86 ani împliniţi.

Din contră, credem, că de aceasta vârstă patriarhală în zilele noastre de vieţi scurse la repezeală, L-a învrednicit Provedinţa Divină, ca de un special şi binemeritat dar, ca să ne servească pilda unei vii şi neobosite vieţi de harnică sporire a talanţilor dela Domnul.

Un suflet curat şi o vieaţă neprihănită, un profesor — ca rar altul — înzestrat ca intelect şi ca sumă de cunoştinţe, un muncitor în via învăţăturilor lui Hristos cu o mondială reputaţie teologică şi totuşi din cale afară de modest, — El a fost cu adevărat aceea, ce s'a zis despre Dânsul: un *sfânt al ştiinţei şi al Bisericii sale*...

O lungă şi laborioasă vieaţă pământească, străbătută de ceeace se numeşte în Sf. scriptură *ştiinţa sufletului* şi caracterizată prin modestia, care pe Dânsul l-a ridicat la cea mai înaltă consideraţie obştească — s'a încheiat acum.

S'a stins acela care, pe lângă grija familiei sale de model, cunoşteà numai *două căi, ce duceau dela cuibul său familiar la Altarul Domnului şi la Catedra sa*, din

care a făcut al doilea altar, bogat împodobit prin predarea aproape a tuturor disciplinelor teologice, în lunga sa carieră de profesor începută la 1862, ca profesor de seminar pentru studiul biblic al Testamentului vechiu şi limbile semitice.

S'a stâns dupăce, ieşit la pensiune şi intrat arhimandrit de scaun în serviciul administrativ al arhiepiscopiei de Cernăuţi, şi-a dat şi în această privinţă întreagă contribuţia sufletului său luminat şi puritan. Iar în vremea din urmă, retras de pe arena vieţii publice, trăià pentru studiile sale, de cari nu se puteà despărţì, şi dintre cari îşi alesese să întregească şi desăvârşească *Istoria bisericească universală*, a căreia retipărire o hotărâse de curând Sf. Sinod dela Bucureşti.

O întreagă şi lungă vieaţă a trăit muncind şi i s'a dat să poată muncì, până în clipele ultime ale vieţii sale.

I se poate aplicà, deci, cu drept cuvânt lozinca apostolică: de a fi luptat bună luptă până în sfârşit, şi de a-şi fi împlinit cursul în slujba luminării atâtor generaţii, sub steagul credinţii lui Hristos, Domnul nostru.

Şi, şi-a încheiat cursul vieţii *tocmai acum*, în mijloc de mari frământări şi neajunsuri ale vieţii noastre publice, oareşi cum pentruca pilda vieţii Sale *cucernice şi laborioase*, nu numai să-i eternizeze numele venerat şi până acì, ci mai ales ca vieaţa Lui să ne deie o signatură. Generaţia de astăzi şi cele viitoare trebue să vadă în vieaţa celuice a fost Evsevie Popoviciu, *norul luminos* al vremurilor de azi, care ne arată *singura cale ce* poate duce şi pentru noi, — dela robia şi păcatele Eghiptului de ieri, peste pustietatea frământărilor noastre pătimaşe de azi, — *spre limanul aşteptărilor noastre de bine, pentru un viitor statornic şi fericit:* prin *credinţă* de granit şi prin *muncă* cinstită şi neobosită...

S'a dus!

Dar îl însoţesc: admiraţiunea şi lacrimile noastre pentru ceeace a fost El, şi nădejdile noastre de bine că El, ca unul care a învăţat nu numai cu cuvântul ci, mai ales, cu faptele îndelungatei sale vieţi rodnice în cele bune, *va rămâneà deapururi tipul* cel mai luminos al preotului împrăştietor de lumină şi virtuţi, deopotrivă.

Dumnezeu să-l odihnească întru împărăţia Sa alăturea de toţi drepţii Săi, cărora s'a asemănat încă în vieaţa-i pământească.

Arad. *Dr. Gh. Ciuhandu,*
protoiereu, asesor consistorial.

Studiul pastoralei în biserica românească.

SECŢIUNEA II.

— Pe alte căi. — (Urmare).

XX.

2. ***Aşezămintele pentru protecţiunea fetelor.*** — Astăzi se călătoreşte mai mult ca altădată. Nu numai bărbaţii, ci şi femeile şi chiar fetele. Pentru scopuri de studii, pentru a-şi deschide un drum în vieaţă, multe tinere străbat drumuri depărtate. Şi mijloacele de umblare sunt azi mai multe şi mai uşoare ca înainte vreme.

Dar odată cu ele, s'au înmulţit şi primejdiile. O fată se poate încrede, poate cădeà pe mâna cuiva, o poate speculà şi nenorocì să nu mai fie om toată vieaţa. Nu e mult de când am citit cazul unuia, înainte de răsboiu, care se căsătoreà în Belgia, îşi treceà tânăra soţie în Anglia, şi acolo o predà agenţilor lui, care apoi o duceau în oraşe depărtate pe continent în localurile de desfrâu. Starea aceasta a mers o bucată de vreme,

până ce a fost prins. Dar a apucat să nenorocească multe fete.

Cine călătoreşte pe căile ferate germane, vede în multe vagoane şi în gări înştiinţări pentru fetele care călătoresc singure că, în caz de nevoie, să se adreseze la cutare post unde găsesc ajutor şi informaţiune. Găseai înşirate liste de oraşele în care se găseau asemenea posturi, iar pentru oraşele şi localităţile în care nu se găseà o asemenea organizare, fetele erau îndemnate să se îndrepteze către capul staţiunii de cale ferată.

Aceasta arată că sunt luate măsuri pentru ocrotirea fetelor, ca să nu cadă pe mâna oamenilor primejdioşi. Da, Noua Pastorală n'a lăsat această stare fără leacul ei.

In foarte multe oraşe din Europa şi de aiurea, există organizaţiuni pentru ocrotirea fetelor plecate în străini. Ele sunt numite «Societăţi prieteneşti» *(Vereine der Freundinnen)* sau cu cuvântul, greu de tradus pe româneşte în întrebuinţarea aceasta, fiindcă nu este înţelesul cel obişnuit de *patrie*, cu care traducem cuvântul nemţesc *Heimat*. Se numesc şi *Heimaten*, pe care l-am puteà traduce cu *vetre casnice*.

Aceste aşezăminte au agenţi şi agente în felurite oraşe. Fata sau femeia care călătoreşte şi nu are pe nimenea într'o localitate, se poate îndreptà către agentul filialei locale, şi acolo poate fi sigură că găseşte sfat, ajutor şi bună îndrumare.

Nici nu şi dă seamă cineva de câte primejdii feresc astfel de aşezăminte... Ele s'au înfiinţat tocmai pentrucă aceste primejdii există şi se înmulţesc. Nu este vorba numai că te duci undeva şi nu ştii la cine să te îndrepţi. Este vorba să nu cazi pe mâna unui netrebnic care să te speculeze.

Cu umblarea multă şi uşoară azi prin lume, pe multe fete le pândesc astfel de primejdii. Apare undeva, în vreun ziar străin, că se caută o fată pentru cutare slujbă: profesoară, îngrijitoare la copii, etc. In ţările cu populaţiunea deasă, totdeauna se găsesc fiinţe gata a plecà peste graniţă să-şi câştige pânea. Şi dacă nu e

cine să spuie un sfat bun, multe fete pleacă fără a şti încotro se duc. Merg cu încredere, fără a bănuì că pe lume sunt şi oameni care pândesc curăţia lor. Când au ajuns la destinaţie, cine ştie peste ce monstru au dat, care le sechestrează, le nenoroceşte şi apoi le predă în braţele localurilor de desfrâu.

De multeori se intreprinde un adevărat negoţ pe spinarea fetelor neştiutoare. E un flagel internaţional, pe care şi *Liga Naţiunilor* l-a trecut între chestiunile ei, ca să le rezolve.

Cine e la curent cu aceste chestiuni se întâlneşte deseori cu aşà zisa *la Traite des Blanches*, care nu e altceva decât robia modernă, care se îndeplineşte pe spinarea fetelor prinse în colivie, nenorocite şi date în braţele desfrâului. Ii zice *la Traite des Blanches*, adică *negoţul cu femeile albe*, în paralel cu *negoţul negrilor*, care se făceà odată şi a fost desfiinţat. Totuşi a mai rămas acum acel al femeilor de rasă albă în folosul desfrâului, şi se vede că bântuie, dacă şi Liga Naţiunilor şi-a propus să se ocupe de el. In congresele de moralizare e foarte des vorba de această chestiune, numai că noi în România nu aflăm, din cauza stării jalnice a presei noastre, care nu ştie să ţie lumea la curent cu ce e vrednic de ştiut.

Ei iată, negoţul acesta se alimentează cu fete prinse în felul acesta. Cum e organizată literatura imorală, de se tipăreşte într'o ţară şi e vândută în altă ţară, ca să nu poată fi urmărit locul de fabricare, aşà şi negoţul acesta este organizat cu fire internaţionale.

Acum se poate pricepe ce folos nemăsurat au acele «Societăţi prieteneşti» sau *Heimat-ele*, care primesc totdeauna şi îndrumează bine pe fetele cari sunt nevoite să umble prin străini.

Ele sunt prevăzute cu nişte cataloage, care, în Germania, poartă numele de *der deutsche Ratgeber*, dar se găsesc în toate limbile. Se tipăresc în mii de exemplare, care înainte de răsboiu se puteau găsì cu 30 de

pfenigi bucata, iar asociatele le cumpărau cu 10 pfenigi. Un astfel de catalog cuprinde toate adresele agenţilor din localităţile pe unde ai de umblat, iar acolo unde nu e agenţie, îţi dă îndrumări ce ai de făcut, la cine să te îndrepţi.

Se înţelege bine, cu aceasta, toate persoanele suspecte, care se pot oferì cu gând rău unei fete şi s'o ducă în cine ştiė ce cursă, nu mai au chip să-şi întindă iţele lor. Inarmată cu catalogul, dacă nu are pe cineva cunoscut, fata ştie de mai nainte unde are să se ducă.

Cu toată această bună organizare, tot mai sunt fete care se încurcă, pentrucă ea încă nu este destul de bine cunoscută. Dările de seamă ale acestor aşezăminte au de povestit destule cazuri în care au fost de ajutor multor nenorocite.[1] Şi chiar când nu e vorba de primejdii care ar fi existat, dar oricum, cine se îndreaptă către agenţiile acestor societăţi se îndrumează uşor, fără a mai perde vreme. Nu este vorba numai să fi ferit de primejdie, ci şi să şti unde găseşti serviciu, cum procedezi mai bine să-l găseşti, etc. Toate acestea se regulează prin acele agenţii.

La sediile lor din oraşele mai mari, precum în Berlin, ele sunt organizate ca adevărate restaurante şi oteluri, unde fata găseşte toată uşurinţa.

Acestea sunt lucruri pe care le-a organizat tot munca creştinească. Ele au eşit din spiritul de a face adevărată activitate pastorală, adică a aplicà dragostea de aproapele în toate întortocheturile vieţii moderne şi, întrucât face aceasta, înseamnă că pastorala a întrebuinţat căi poruncite de împrejurările atât de deosebite ale vremii în care trăim.

Dar câte altele nu sunt de văzut!

(Va urmà). Arhim. SCRIBAN.

---

[1] Se găsesc povestite şi în M. Hennig, Op. cit. p. 186.

Spre o nouă vieaţă morală.

Crizele sufleteşti prin cari a trecut lumea în ultimul timp au produs o adâncă tulburare în vieaţa socială.

O descumpănire morală din ce în ce mai accentuată pare a aşezà veacul nostru în categoria istorică a epocelor decadente.

Goana fără popas după câştiguri exclusiv materiale, a coborât atât de mult nivelul sufletesc al omenirii încât călăuzirea morală a vieţii apare aproape fără rost.

De prisos să mai crezi în ideal în mijlocul unei lumi practice care despreţueşte linia dreaptă a vieţii şi frumseţea neperitoare a unei atitudini morale.

Nici când par'că egoismul n'a ajuns la exagerări aşà de sălbatece şi la un exclusivism atât de brutal. Nici o preocupare care să treacă dincolo de orizontul îngust al utilităţilor personale, nu se desluşeşte în cercul ostenelelor noastre. Solidaritatea socială e sfâşiată de tendinţe contradictorii.

Individualismul — prin definiţie — centrifugal şi refractar oricărei încercări de disciplină trezeşte în lume un haos de patimi, cultivând anarhia cea mai primejdioasă.

Colaborarea firească pe care o presupune orice organizaţie socială normală, se reduce numai la asociaţii efemere de interese şi la coaliţii întâmplătoare în vederea unui câştig meschin.

Homo homini lupus are în zilele noastre o justificare tragică; iar ***bellum omnium contra omnes*** e o realitate confirmată de atâtea fapte din domeniul vieţii politice şi economice contemporane. Imoralizarea progresivă a omenirii şi materializarea vieţii sociale dezarmează idealismul cel mai statornic.

E însă o putere în lume care ***rezistă***.

E ***conştiinţa creştină*** crescută la şcoala renunţării şi altruismului evanghelic.

De aceia când zicem: *spre o nouă vieață morală* înțelegem: *spre o reală viețuire creștină.* Noi împotrivim neutralității morale care ascunde atâtea lașități și care compromite atât de adânc vieața secolului nostru, eroismul misionarismului evanghelic.

El singur poate să trimeată un val de spiritualitate și vrednicie morală asupra lumii de azi și să dărâme acel turn al Siloamului modern zidit din atâtea nedreptăți și urâciuni în mijlocul vieții noastre.

Inapoi deci la Evanghelie!

După atâtea rătăciri pe marea incertitudinilor individuale să ne hotărâm măcar acum, în preajma dezastrului, să ne întoarcem către *adevărurile* pe care nu le-au putut sfărâmă toate atacurile negației și toată indiferența scepticismului secular.

Căci «Doamne, la cine să ne mai ducem? Pretutindemi am fost înșelați. Tu singur ai cuvintele vieții vecinice, de care însetează azi atât de mult sufletul nostru înstreinat».

Diac. Gr. Cristescu.

Unitatea Bisericii.

I.

Iisus Hristos a voit ca Biserica, pe care a întemeiat-o El, să fie *una* (Ioan, X, 16); El s'a rugat pentru această unitate în preziua patimei Sale (ibid. XVII, 21), înfățișându-o ca o analogie a legăturilor cari există între Părintele și Fiiul și ca dovadă a misiunii sale dumnezeești. Chiar și apostolii, deși despărțiți prin spațiu și piedeci, s'au străduit să păstreze unitatea atât de scumpă Invățătorului lor divin și Mântuitorului. Nimic nu le erà așà de antipatic ca desbinarea și neînțelegerea; spre a le combate ei nu găsiau cuvinte prea energice și îndemnuri prea stăruitoare. E de ajuns să ne amintim dojenile, pe care le adresà sf. Pavel Bisericii din Corint, tulburate de certe, pentru a înțelege adevărul cuvintelor noastre.

Există două principii, cari servesc de bază pentru unitatea Bisericii: credința și dragostea. Cea dintâi se rapoartă mai direct la spirit, a doua la inimă. Fără credință unitatea este ab-

stractă, lipsită de obiect, de substanţă; fără dragoste ea este lipsită de vieaţă şi de roade. Unite amândouă, ele produc o unitate reală, plină de vieaţă, îmbelşugată în roade bune.

Să nu dăm uitării o altă condiţie a adevăratei şi fecundei unităţi, care aparţine Bisericii creştine: aceasta este că ea trebuie să fie îmbrăţişată în mod liber, că ea trebuie să vie nu din afară, ci din adâncul sufletului liber şi crezător. Unitatea impusă este o petrificaţie, o robie. Afară de despotismul moral, care constituie caracterul acestui fel de unitate, ea are aceà însuşire deosebită, că lărgeşte graniţele pretinselor sale drepturi până la negaţia tuturor drepturilor inteligenţii, chiar a celor mai legitime, în loc să se mărginească la adevărurile revelate, cari depăşesc hotarele spiritului omenesc; unitatea silită, exterioară, invidioasă, dă năvală în domeniul opiniilor şi cunoştinţelor omeneşti. Atunci raţiunea omenească, lipsită de spaţiu, de mişcare, cade într'una din aceste două extremităţi: sau ea abzice de drepturile ei şi slăbeşte în neactivitate, sau ridică stindardul revoltei împotriva adevărurilor divine, care sunt mai pe sus de înţelegerea ei. Noi mărturisim preferinţa noastră pentru credinţă, chiar în paguba speculaţiilor spiritului; căci ea este o cale mai sigură, mai fecundă şi mai generală decât cea a cunoştinţelor omeneşti; însă noi credem, că se tăgăduieşte credinţa, în timp ce se tăgăduiesc drepturile raţiunii.

Pentru a păstrà unitatea credinţii, pentru a menţineà adevărul întru dragoste, pentru a cimentà raporturile frăţeşti între membrii Bisericii şi, cu ajutorul acestei ordine perfecte, a conduce pe credincioşi la perfecţiunea lui Hristos, apostolii şi următorii lor au statorit condiţii şi mijloace, într'un cuvânt, *o organizaţie* pentru Biserică. Noi avem intenţia să zicem, că în vederea acestui scop, ei alcătuiră o mărturisire de credinţă obligătoare pentru toţi membrii Bisericii; adunări pentru rugăciuni, în cari toţi erau datori să laude pe Dumnezeu c'un cuget şi c'o inimă; taine, al căror principiu este botezul, care uneşte pe toţi aderenţii împărăţiei lui Dumnezeu; căci, zice sf. Pavel: «Pentrucă printr'un Duh noi toţi într'un trup ne-am botezat» (Corint. XII, 13). Cât pentru eucharistie, ea este cununa tuturor darurilor şi tuturor harurilor nemărginitei bunătăţi dumnezeeşti; totodată această taină măreaţă serveşte ca mijloc puternic de

unitate între aceia, cari se împărtăşesc cu ea, căci acelaş apostol învaţă: «Şi toţi într'un Duh ne-am adăpat» (ibid.) «Paharul binecuvântării care binecuvântăm, au nu este împărtăşirea sângelui lui Hristos? Pâinea care frângem, au nu este împărtăşirea trupului lui Hristos? Căci o pâine, un trup, cei mulţi suntem: că toţi dintr'o pâine ne împărtăşim» (I. Cor., X, 16, 17). Afară de aceste mijloace misterioase şi intime, există regule de conduită exterioară, numite în de comun *regule de disciplină*; ele sunt o necesitate de vieaţă pentru orice societate bine organizată. Există o instituţie dumnezeiască care, cu toate că slujeşte aşazicând de instrument autorizat pentru săvârşirea tainelor, este isvorul regulamentelor disciplinare sau canonice în Biserică. N'avem nevoie să spunem, că vorbim despre preoţie. Scoborîtori dela Iisus Hristos prin apostoli, păstorii au chemarea *esenţială (sacramentelle)* să aplice oamenilor de bună voinţă mijloacele mântuitoare harice, şi să stabilească legi, conform trebuinţelor lor. Legile principale ale creştinismului fiind cele ale libertăţii spirituale şi ale dragostei frăţeşti, regulele particulare şi exterioare trebuie să se bazeze pe aceste principii. Consecinţa naturală a acestui spirit interior şi a limitelor exterioare, este unitatea tuturor împreună şi a tuturor întru Iisus Hristos. Acum ca şi altădată întemeiem cuvintele noastre pe cele ale lui Dumnezeu. Sf. Pavel se exprimă în chipul următor: «Şi acela (Iisus Hristos) a dat pe unii apostoli; iar pe alţii, proroci; iar pe alţii, evanghelişti; iar pe alţii, păstori şi dascăli; spre săvârşirea sfinţilor spre lucrul slujbei, spre zidirea trupului lui Hristos; Până ce vom ajunge toţi la unirea credinţei şi a cunoştinţei Fiiului lui Dumnezeu, întru bărbat desăvârşit, la măsura vârstei plinirei lui Hristos; ca să nu mai fim prunci, învăluindu-ne şi purtându-ne de tot vântul învăţăturii, întru amăgitura oamenilor, întru vicleşug spre meşteşugirea înşelăciunei; ci adevăraţi fiind întru dragoste, să creştem toate întru el, care este capul, Hristos: din care tot trupul potrivit alcătuindu-se şi încheindu-se prin toată pipăirea dărei, după lucrare întru măsura fiecărui mădular, face creşterea trupului spre zidirea sa singur întru dragoste» (Efes., IV, 11—16).

Aceste cuvinte sfinte şi dumnezeeşti cuprind o descriere completă a unităţii creştine, a obârşiei, a temeliei, a spiritului, a mijloacelor sale.

Nu rămâne altceva, decât să o pună omul în practică, sau mai bine să se aducă din nou la putere ceeace a fost altădată. Biserica antică, înainte de desbinarea ei, păstrà neştirbite înţelegerea şi unitatea, fie purcezând dela deal la vale, fie urcând dela vale la deal. Păstorii instituiţi prin putere dumnezeească, uniţi prin alipirea lor cătră credinţa comună, şi legaţi prin respectul şi dragostea reciprocă, îngrijeau cu credinţă de păzirea depozitului sfânt. Ei scoteau această credinţă din ajutorul făgăduit şi real al unicului păstor suprem şi cap al Bisericii, precum şi din regula catolică a credinţii. Cu această regulă şi cu ajutorul Duhului Sfânt, defineau ei şi explicau adevărurile descoperite, şi alcătuiau din ele o mărturisire de credinţă sau simbol. Avându-şi provenienţa dela păstorii Bisericii întregi, simbolul este astfel investit cu o autoritate adevărată. Tot astfel practica rugăciunilor şi a tainelor, în ceeace are ea esenţial, a fost conservată şi stabilită de lucrarea comună a Bisericii. In modul acesta, păstorii Bisericilor particulare nu făceau nimic în numele lor propriu, ci numai în numele Bisericii: autoritatea lor nu erà aşadară personală; doctrina lor nu erà individuală. Aceasta e cauza, că lumea primeà simbolul, pe care îl propuneau ei şi conducerea lor, fără împotrivire, fără teamă, că s'a supus unui jug ilegitim. De altfel învăţătura, al cărei explicător erà păstorul, nu erà nouă; ea fusese totdeauna recunoscută şi păstrată în tot timpul de fiecare parte a creştinătăţii. In ce priveşte autoritatea, ea erà mai curând o funcţiune, *o slujbă*, asemenea celeia a Dumnezeu Omului, care a venit pe pământ, *nu pentru a fi servit, ci pentru a servì.* Adevăraţii păstori, căutau totdeauna să îndepărteze din acţiunile lor chiar şi aparinţa de stăpânire; aşà, în toate hotărârile de oarecare însemnătate, se înconjurau de împreună lucrătorii lor, adecă de păstori de al doilea ordin; apoi ei lucrau în faţa întregii Biserici, care fusese încredinţată conducerii lor. Conduşi de acest exemplu, păstorii secundari lucrau tot aşà în cercul lor mai restrâns. Prin aceste mijloace unitatea credinţii şi unirea inimilor erau cu uşurinţă, în chip firesc şi liber, conservate.

Dacă noi întoarcem ordinea mergând de jos în sus, vom vedeà urmându-se aceiaşi cale, aceiaşi metodă. Cel mai smerit preot de sat propovăduià modestei sale turme credinţa comună

întregei Biserici; el ţineà cu ea raporturi părinteşti şi frăţeşti; el erà cu dânsa în comuniune de rugăciuni şi de taine şi îi oferià, în persoana sa, un model de dragoste. Urcând treptele mai înalte ale scării ierarhice, găsim aceleaşi raporturi între întâii păstori şi între cooperatorii lor de al doilea rând: nici un fel de dominaţie, nimic arbitrar, nici o opinie particulară prezentată ca tot atâtea dogme. Aceiaşi linie de conduită erà urmată de către primii păstori în ocârmuirea colectivă a Bisericii universale. In felul acesta, unitatea se menţineà fără greutate. Cu anevoie ar şi înţelege cineva, în ce mod ar fi putut să se introducă desbinările.

Noi n'am înfăţişat un ideal, nici o utopie. Această stare de lucruri a existat în vechime în toată Biserica. Dar din nenorocire unitatea şi unirea au fost nimicite. Nu vorbim despre neînţelegerile iscate de oarecari novatori, cari dogmatizară în decursul celor dintâi veacuri. Sforţările lor s'au lovit de unitatea Bisericii, şi timpul a rostit judecata sa asupra părerilor lor. Ceeace deplângem noi mai presus de toate, este desbinarea, care a avut loc între Bisericile Răsăritului şi ale Apusului, şi chiar despărţirea acesteia din urmă în două partide număroase. Cât priveşte întâiul eveniment, nu vom arătà, acum, nici istoricul lui, nici cauzele lui; vom constatà numai aceea, că în această împrejurare Biserica orientală a vorbit în numele Bisericii tuturor timpurilor, şi că patriarhul Bisericii apusene (căci el singur a fost cauza desbinării) a vorbit în numele său propriu; că patriarhii răsăriteni apărară vechea rânduială a Bisericii, şi că papa introduse una nouă.

Bisericile despărţite se siliră totdeauna să păstreze unitatea în cercul lor particular. Urmează ele vechea cale asupra acestui punct? Unitatea lor internă este ea reală? Poate ea contribuì la restabilirea vechei unităţi între ele? Vom răspunde la aceste întrebări într'un alt articol.

II.

După ruperea unităţii între Comunităţile creştine, care alcătuiau altădată sfânta Biserică una, sobornicească şi apostolească, fiecare din aceste comunităţi caută să păstreze o unitate particulară în sânul ei propriu. Cu cât mai mult se apropie

această lucrare de unitatea Bisericii primitive, cu atât serveşte ea mai mult de mărturie în favorul fidelităţii faţă de doctrina, constituţia şi spiritul adevăratei Biserici. Dar, cum binele are aceà însuşire particulară, că este expansiv, pătrunde tot ce-l înconjoară, tot aşà adevăratul mod de a practicà unitatea interioară şi particulară, contribuie la unitatea generală, atrăgând elementele eterogene. Să examinăm aşadară în ce măsură există această unitate particulară în diferitele ramuri ale creştinătăţii.

Să începem cu aceea, care pare a fi cea mai îndepărtată de această unitate.

Biserica protestantă n'are de loc unitate, şi ea mărturiseşte însaşi, că nu se interesează prea mult de ea. Numele ei este curat negativ şi nu datează decât dela o întâmplare, care a avut loc în epoca Reformei. In mod logic, un atare nume nu dă nici un fel de cunoştinţă esenţială despre subiectul, a cărui natură căutăm să o descoperim. Voi protestaţi împotriva despotismului religios şi împotriva inovaţiilor, care au desfigurat Biserica romană; specificaţi-le, şi spuneţi, dacă primiţi restul învăţăturii propovăduite de către această Biserică. Voi desaprobaţi constituţia, pe care a dat-o papa Bisericii, al cărei cap se pretinde a fi; arătaţi-ne, care e constituţia, pe care aţi pus-o voi în locul ei. Biserica protestantă nu-i Biserica romană, e netăgăduit; dar ce e ea atunci? Denumirea de *protestant* nu exprimă ideea de unitate; ea nu serveşte decât ca punct de reunire pentru o aglomeraţie de diferite partide, care n'au între ele nici o legătură de cohesiune.

De altcum, creştinii ce poartă acest nume, simt înşişi insuficienţa acestei legături; ei s'au împărţit în mai multe fracţiuni, care au, fiecare, nume deosebite, cum sunt: *Luterani, Calvinişti, Metodişti, Independenţi,* etc. Aceste numiri exprimă tot aşà de puţin natura lor, ca şi titlul lor colectiv. Cu toate acestea, acei protestanţi cari simt trebuinţa unităţii, Evanghelicii, cred a o găsì în alipirea, pe care o profesează toate societăţile reformate, faţă de *Biblie,* adecă faţă de cuvântul cel scris al lui Dumnezeu. Dar această legătură comună nu e decât aparentă, ea e ruptă de principiul *liberei cercetări.* Intr'adevăr, dacă e îngăduit fiecăruia să înţeleagă Sfânta Scriptură în felul său;

dacă înțelesul cuvântului lui Dumnezeu este subordinat interpretării particulare, cu alte cuvinte rațiunii; dacă el atârnă de dispoziția inimei noastre, care are o înrâurire necontestată asupra ideilor noastre, atunci ceeace dominează în noi este elementul omenesc, nu mai e Dumnezeu, care grăiește. In Biblie, obiectul principal este înțelesul și spiritul; slova, *cartea* nu este decât *materia*, cu care fiecare face ceeace poate și ceeace vrea. Noi nu suntem de acord cu catolicii romani în ce privește modul de a înfățișà cetirea Bibliei, dar recunoaștem că este mult mai mult adevăr în opinia lor, decât în cea a protestanților.

«Noi posedem, zic catolicii-romani, înțelesul Bibliei, și nu atribuim o importanță mai mare citirei textului ei». «Și noi, zic protestanții, noi considerăm ca întâia datorie, ca o datorie esențială de a cetì Biblia, și totuș nici unul din noi n'are dreptul să spună, că posede adevăratul înțeles al revelațiunii divine».

Și ce diversitate de învățături, de credințe în sânul protestantismului! E firesc să întâlnești divergințe de părere între diferitele comunități protestante; dar omul are dreptul să resimță o adâncă întristare, întâlnind la membrii aceleiași comunități neînțelegeri asupra credințelor fundamentale. E de neînlăturat, ca, în societățile religioase, unite între ele, să existe oarecari varietăți în cele ce se țin de opiniile secundare și libere; însă nu putem înțelege, ca societăți religioase, cari voiesc a fi și cari se cred unite, să fie desbinate cu privire la puncte esențiale; și ca membrii uneia și aceleiași societăți să se înțeleagă tot așà de puțin între ei, ca și însăși societățile. Acesta este cazul comunităților protestante. Când le vezi făcând încercarea zadarnică de a hotărî cel mai mic număr de credințe comune, ca b. o. în sinodul din Paris în 1848; când auzi propoveduindu-se în acelaș templu și din înălțimea aceluiaș amvon o învățătură contrazicătoare; când ești martor la desbinarea radicală dintre păstori, și la puțina înțelegere dintre credincioși, atunci te întrebi, cuprins de durere: Există oare în această Biserică fie și umbra unității, care ni-a fost poruncită de Iisus Hristos?

Când vezi cum arbitrarul în interpretarea cuvântului lui Dumnezeu, ajunge un isvor de negație, și toată revelația în-

ghiţită în această prăpastie de negaţii individuale, când nu poţi observà un leac pentru acest rău în instituţiile protestantismului, care nu poate aveà nici simbol de credinţă, nici disciplină, eşti învăluit de un simţământ dureros şi îţi pui întrebarea, ce poate fi credinţa în sânul societăţilor reformate, dacă aceste asociaţii pot continuà să existe în înţelesul creştin.

Să nu se înşele cineva cu privire la simţemântul, pe care îl exprimăm. El e cu totul diferit de cel de care s'a inspirat J. de Maistre în judecăţile sale asupra protestantismului. Apărătorul exagerat al papalităţii simţià o bucurie puţin caritabilă, ori de câteori vedeà în sânul bisericilor protestante întroducându-se disordinea, slăbindu-se credinţa. Asemenea unor doftori, cari nu-şi încep tratamentul, decât în momentul, când boala ajunge la paroxism, el aşteptà, ca binele să iasă din rău. Vai! el îşi uitase, că răul nu trebuie nici când se inspire bucurie; că nu eşti nici când sigur, că el va conduce la bine; el nu ştià, că e vorba acì de mântuirea oamenilor şi de adevărata mărire a lui Dumnezeu; că credinţa se pierde uşor şi că o recâştigi cu mare anevoinţă, că prea adeseori ea piere fără a se mai întoarce.

Cuprinşi de o întristare duioasă, constatăm noi absenţa unităţii în protestantism; cu dragoste îi rugăm stăruind pe fraţii noştri întru Iisus Hristos să se întoarcă la unitate şi la înţelegere. Ei iubesc atât de mult cuvântul lui Dumnezeu! ei vorbesc aşa de des despre revelaţia dumnezeiască! Nu vor voì ei să înţeleagă, că admiţând mai multe înţelesuri în aceleaşi cuvinte, se neagă înţelesul unic, care se cuprinde într'ânsele; că îndoindu-se de acest înţeles unic, ei neagă însăşi revelaţia? căci nu cuvintele, ci adevărul, doctrina, credinţa sunt cele revelate. Nu vor voì ei să vază, că se neagă bunătatea şi înţelepciunea lui Dumnezeu, afirmându-se, că dupăce a împărtăşit oamenilor revelaţia sa, El i-a lăsat lipsiţi de mijloace spre a-i cunoaşte înţelesul. «Cuvântul lui Dumnezeu este limpede», zic protestanţii; şi ei ne prezintă trista privelişte a discordiilor lor şi a contrazicerilor lor! «Cuvântul lui Dumnezeu, lămurit în el însuşi, zice Biserica, nu e totdeauna, din cauza slăbiciunei inteligenţii omeneşti şi din cauza condiţiilor, cari îngreuiază înţelegerea lui; şi el se bucură de binefacerea unităţii, a siguranţii şi a păcii!»

Fraţii noştri protestanţi sunt atraşi de dragostea după progres. Ori, în ce constă progresul? Intr'o schimbare, sau din o desvoltare continuă? A schimbà, înseamnă *a n.micì* şi nu *a progresà*. Adevărul în sine însuşi poate el oare *progresà?* Nu, cu siguranţă. Noi nu putem aşadar, decât să *progresăm* înşine în cunoaşterea lui, şi pentruca să fie aşà, suntem datori să plecăm dela un obiect sigur, să scoatem dintr'un izvor curat, să ne suim până la Autorul însuşi al adevărului deplin şi să ne supunem mijloacelor, pe cari le-a aşezat El pentru a constatà şi a păzì acest adevăr. Şi Biserica lui Dumnezeu celui viu este *stâlpul* şi *întărirea adevărului;* Biserica cea adevărată, cu alte cuvinte Biserica primitivă, manifestându-se în toate timpurile prin mărturisirea neîntreruptă şi universală.

Mulţămită lui Dumnezeu, mai mulţi membrii eminenţi ai protestantismului încep să simţă primejdia individualismului; ei văd credinţa pierzându-se şi clătinându-se însaş temeliile Bisericii lor; ei aspiră să întemeieze, sau mai curând să restabilească unitatea credinţii, să o sprijinească pe o disciplină raţională. In acest scop, ei aruncă privirile lor spre trecut. Dea Dumnezeu, ca ei să nu se oprească în drum; ca ei sub pretextul unui falş progres în religiune, să nu se teamă a se întoarce la regula unanimă. Afară de încurajările coreligionarilor lor, obosiţi de lupte şi nesiguranţe, îi vor însoţì voturile şi rugăciunile noastre. Dacă un păgân a zis: «Homo sum et nihil humanum a me alienum», cu mai mult drept vom zice noi: «Eu sunt creştin, şi nimic din ce se ţine de creştinism nu-mi este indiferent».

III.

Dupăce am căutat înzadar oarecari elemente de unitate în comunităţile protestante, vom întrebà cu privire la această cestiune Biserica anglicană, contimporană cu reforma lui Luther şi a lui Calvin. Această ramură a creştinătăţii a urmat drumul ei particular; ea a păstrat partea cea mai mare din elementele catolicităţii şi, în consecinţă, din elementele unităţii; căci aceste două caractere ale Bisericii sunt tot aşà de apropiate în practică, ca şi în simbolul credinţii. Fiindcă am rostit cuvântul *simbolul credinţii*, să ne grăbim a spune, că Biserica anglicană are trei simboale, toate avându-şi origina din veacurile prime ale cre-

ştinismului: cel din Niceea şi cel al sfântului Atanasie, care aparţin veacului al patrulea; cel al apostolilor, care se trage din timpurile apostolice. Admise în corpul liturghiei, aceste mărturisiri de credinţă au mai multă autoritate; ele contribuiesc mai cu efect la ţinerea unităţii în credinţă. Liturghia, la rândul ei, prin elementele vechi şi catolice, pe care le cuprinde, aduce contingentul ei de adevăruri comune tuturor credincioşilor, şi conservă mijloacele divine ale mântuirii. La aceste condiţii aşà zicând materiale ale unităţii de credinţă, se adauge, în Biserica anglicană, o autoritate vie, o ierarhie bisericească, care a păstrat gradele şi organizaţia, antice. Şi aşà se pare, că Biserica anglicană este înzestrată cu toate armele, care pot păzì unitatea credinţii în sânul ei.

Dar aceste arme au rămas fără putere împotriva atracţiilor, în care au aruncat-o opunerea ei faţă de curtea din Roma şi influinţa reformei prea pasionate de pe continent.

Aceste elemente au găsit-o prea izolată de Bisericile apostolice, care păstraseră adevăratele tradiţii, care rezistau, multă vreme înaintea ei, abuzurilor Bisericii romane, şi care *protestau în numele depozitului revelaţiunii*, şi nu în numele *spiritului particular* faţă de inovaţiile acestei Biserici. Dacă deci Biserica anglicană pare unită sub un anumit raport, ea este adânc împărţită, când o înfăţişezi în totalitatea ei. Privite din depărtare, nuanţele varietăţilor ei se unesc şi par puţin însămnate; din apropiere ele sunt grave şi adânci.

Mai întâi de toate noi observăm puţină potrivire între însuşi documentele, care cuprind mărturisirea credinţei sale. Cele, care ea le ţine, că sunt din tradiţie, sunt combătute de altele care sunt de origine modernă. Nu credem, că exagerăm, susţinând, că *«articolele de credinţă»* sunt cele cari pricinuiesc tulburarea în armonia credinţii Bisericii anglicane. Aşà, câtă vreme liturghia anglicană oferă acceptării tuturor credincioşilor simbolul din Niceea, care este expresiunea credinţii *tradiţionale*, *«articolele de credinţă»* resping autoritatea tradiţiunii şi se raportă excluziv la Sfânta Scriptură. Simbolul de credinţă cuprinde un articol, în care omul se obligă a crede în o Biserică sfântă, catolică (sobornicească) şi apostolică; *«articolele de credinţă»* răstoarnă această dogmă, refuzându-i Bisericii infalibili-

tatea. Pe de o parte liturghia anglicană în rugăciunile şi în practica ei, exprimă o credinţă cu privire la taine, «*articolele de credinţă*» odată întunecă această credinţă, odată o neagă în mod pozitiv. In timp ce liturghia investeşte c'un caracter sacru pe episcopi şi le acordă autoritatea pentru învăţământul credinţii, «*articolele*» par a favoriză interpretarea individuală, întemeiată pe Sfânta Scriptură. Se cade se mărturisim, că aceste nehotărâri şi aceste contraziceri nu sunt nici decum propii a da spiritelor siguranţa, calmitatea, şi prin urmare, unitatea.

Pentru a preîntâmpină acest neajuns, teologii Bisericii anglicane s'au pus pe lucru spre a lămurì şi spre a împăcà deosebirile, care există între monumentele Bisericii lor. Deşi recunoaştem talentele şi ştiinţa lor, suntem datori să spunem, că silinţele lor nobile n'au fost încununate cu succes: obscurităţile şi contrazicerile sunt mai curând scoase în relief decât rezolvite. Acesta e cazul cu însemnata lucrare a învăţatului doctor Wordsworth, a cărei cetire conştienţioasă n'a împrăştiat îndoielile mele. Dar alături de oameni de credinţă şi de conciliaţiune, observăm în sânul Bisericii anglicane un mare număr de partizani ai îndoelii şi ai neînţelegerii, cari se folosesc de incoherenţa (lipsa de legătură) monumentelor oficiale ale Bisericii lor. Inzadar caută lumea să atenueze lucrarea lor disolvantă, calificându-o de păreri, de şcoale, căci învăţătura lor arbitrară atinge însaşi rădăcinile credinţelor Bisericii. Aceà fracţiune, zisă *latitudinară*, lasă puţine dogme în picioare; ea dă puţin respect tainelor; ea nu recunoaşte de loc autoritatea Bisericii. N'am aveà nimic de zis, dacă aceşti dissidenţi ar fi format o sectă aparte; dacă ei ar fi părăsit de bunăvoie, sau în urma unei condamnări eşite dela autoritatea spirituală, staulul Bisericii anglicane; dar nu stă lucrul aşà. Ei se ţin membrii legitimi ai Bisericii anglicane, care se pare că într'adevăr îi recunoaşte de atari. Nu se vede oare din aceasta o dovadă evidentă că Biserica anglicană nu are în sânul ei mijloace suficiente de unitate? Ceeace este mai trist, este, că ea nu se serveşte de cele cari îi stau la dispoziţie. A opus ea oare toată puterea unităţii în faţa manifestării deplorabile a desunirii? A pus ea în joc toată energia autorităţii sale? A întrebuinţat ea oare toate armele spirituale, de care puteà să dispună? N'a

greşit cumva unanimitatea membrilor ataşaţi Bisericii? Autoritatea nu s'a declarat slabă, indiferentă, sau chiar complice la abaterile doctrinale cele mai grave? Dacă sunt de lipsă dovezi, faptul singur al celor din urmă dispute despre botez ar puteà fi de ajuns; căci el a mâhnit toate inimile creştine şi mai ales pe acelea, cari sunt cu mai multă simpatie faţă de Biserica anglicană şi noi suntem din numărul acestora.

Pentru a reasumà această privire repede, suntem datori faţă de adevăr să spunem: In Biserica anglicană, există divergință în monumentele credinţii; există neînţelegere între membrii în ce priveşte doctrina; există insuficienţă din laturea autorităţii pentru a remedià disordinea.

Când observi neîncredere între credincioşi şi păstori, cum s'a văzut de mai multeori; când eşti silit să constaţi o desunire profundă între păstorii de al doilea ordin; când aceştia din urmă se deosebesc cu credinţele de episcopii lor; când credinţa acestor episcopi nu este identică, nu-i omul autorizat să susţină, că unitatea este greu compromisă în sânul Bisericii anglicane?

Cu toate acestea restabilirea unităţii nu este cu neputinţă. Pentru a ajunge la acest fericit rezultat, ar fi de lipsă, ca depozitarii autorităţii spirituale să se unească, să ia deciziuni pozitive. Se cade oare, ca în ţara clasică a libertăţii, Biserica singură să nu se bucure de libertate? Acolo, unde orice împrejurare, orice mişcare, orice pericol provoacă întruniri, excită forţe colective, numai interesele mântuirii şi pericolele, cari le ameninţă, vor întâlnì nepăsare şi desunire? Noi nu ne facem iluzii, numai singure silinţele membrilor Bisericii anglicane vor da falit în această sarcină; şi motivele noastre sunt: că baza însaşi a Bisericii este clătinată; că practicele de reformat datează de multă vreme; că o Biserică nu poate să se reformeze în izolarea ei. Dar pentruce să nu primească sfaturile şi cooperarea Bisericilor apostolice; care n'ar fi cu toată siguranţa refuzate? Ar fi straniu să angajezi Biserica Angliei să consulte Biserica romană, pătată de inovaţii, încărcată de slăbiciuni, şi care nu-şi ascunde antipatia faţă de Anglicani. Dar pentruce n'ar intrà ea în legături serioase şi strânse cu Biserica catolică orientală, a căreia mărturisire nu-i poate păreà suspectă? Să întrebe, dacă îi convine mai bine, Biserica armeană asupra doc-

trinei şi asupra constituţiei sale; această ramură a Bisericii catolice, în urma unei răstălmăciri şi a unor împrejurări nenorocite, a dus o vieaţă izolată începând cu jumătatea veacului al cincilea, epocă, în care cu aprobarea Bisericii anglicane, creştinismul erà încă primitiv şi nestricat. Să consulte aşadară Biserica armeană! Ea va ascultà într'ânsa un glas antic, şi va primì în felul acesta din parte-i un ajutor oportun propriei sale unităţi şi ortodoxii.

E vremea ca ea să se puie pe lucru, pentru a oprì răul, care sporeşte zi de zi. Biserica anglicană să înţeleagă prin urmare acest cuvânt al profetului Ilie, care îi strigă: «Până când vei schiopătà într'amândouă gleznele tale?» (III. Imp. XVIII, 21).

Nu ni se cuvine, nouă, să folosim acest limbaj profetic, care cuprindeà o ameninţare, ne place mai mult să facem întrebuinţare de graiul dragostei şi al rugăciunii. Dea Dumnezeu ca să fim ascultaţi şi înţeleşi! *Prelucrare de: I. Beleuţă.*

Să nu se tulbure inima voastră.[1]

«Să nu se tulbure inima voastră,
credeţi în Dumnezeu, credeţi în mine».
Ion XIV. 1—2.

Ne-am întrunit, iubiţi fraţi, în adunare generală pentruca, pe deoparte să ne dăm seamă de activitatea noastră de un an, iar pe de altă parte să ne facem un program de muncă intensivă, reclamată imperios de necesităţile vremii.

Din experienţa proprie ne-am câştigat convingerea, că războiul a făcut şi lăsat adânci ravagii în sufletul omului, dat nouă preoţilor în special spre îngrijire şi cultivare morală. O atmosferă apăsătoare sub raportul moral şi social ne împrejmueşte. Patimile omului deslănţuite în cursul războiului încă nu s'au domolit.

Omul stă sub impresia vremii, în care stăpâneà forţa cu nedreptăţile ei. Abuzul de putere, egoismul de fiară, dorul de îmbogăţire momentană, imoralul se răsfaţă încă pe tronul de

[1] Cuvânt de deschidere la adunarea ordinară a despărţământului Cetatea de peatră.

stăpânire destructivă. Religia cu preoţii ei parcă şi-a perdut forţa asupra conştiinţelor şi însemnătatea ei morală. Prăbuşirea unei atari societăţi e iminentă. Personalităţile cu suflet mare şi înţelegător au observat acest pericol şi au început lupta apelând la concursul demn al bisericii, care trebue să fie o forţă de talia creştinismului primar, care a desvoltat civilzaţia şi progresul sub toate raporturile. Glasul celor nenorociţi şi asupriţi precum şi a celor de bine dela conducere, trebue să răsune adânc în urechile noastre. Cu ochi pătrunzători făcând diagnosticul boalei ce roade ca o cangrenă la existenţa neamului nostru şi a organizaţiei de stat să luăm hotărîri pentru o energică luptă contra răului ce ne ameninţă. In faţa acestui câmp de muncă şi luptă de apostoli să ne însufleţim de cuvintele de încurajare ale Mântuitorului: «Să nu se tulbure inima voastră, credeţi în Dumnezeu, credeţi şi în mine».

Noi preoţii, îmbrăcaţi cu armele Duhului lui Dumnezeu, să facem front meşteşugirilor diavolului. Nu numai în contra cărnii şi a sângelui avem să luptăm, ci în contra domnilor întunerecului lumei şi chiar contra spiritelor rele dela înălţimi — vorba sfântului Pavel apostolul.

Trebue deci să ne încingem coapsele noastre cu adevărul să ne îmbrăcăm cu platoşa credinţei şi a dreptăţii, să ne luminăm cu lumina evangheliei pacii şi cu duhul ei, care este cuvântul lui Dumnezeu şi atunci vom puteà stinge toate săgeţile cele arzătoare ale vicleanului. In această luptă să ne răsune mereu cuvintele de încurajare ale lui Iisus: «Să nu se tulbure inima voastră, credeţi în Dumnezeu, credeţi în mine».

Provăzuţi în întreaga noastră fiinţă cu aceste armaturi şi întăriţi de încurajarea dascălului nostru, uşor vom puteà află căile pentru a răpune pe stăpânitorul întunerecului şi a reface sufletul poporului în general şi a indivizilor în special.

Aceasta, se înţelege, reclamă o muncă şi luptă neîncetată. Felul de luptă va fi pozitiv şi negativ.

Pe cale pozitivă preotul ca duhovnic prin muncă de apostol va fi un izvor de idealizm, va îndreptà sufletele credincioşilor spre înălţimi curate, senine şi luminoase, iar ca dascăl va nizuì să ridice şi să îmbunătăţească starea morală a societăţii (a credincioşilor) prin operele de caritate creştină, căci omul e

creat şi pentru stăpânirea lumei acesteia în care e menit să se fericească prin o bună stare materială, folosită în duhul evangheliei.

Printr'o luptă înţeleaptă va combate materialismul ce stăpâneşte, va încercà delăturarea tuturor relelor ce aduc societatea în suferinţă.

Lupta este grea, căci preotul ca om din societatea pe care o conduce n'a rămas neatins de curentul produs de stăpânitorul întunerecului. Deci trebue să lupte pe 2 fronturi, frontul pornirilor şi a slăbiciunilor sale şi frontul societăţii desechilibrate moraliceşte. In faţa acestei greutăţi mulţi sucombă, devin apatici şi ignoranţi şi aşà activitatea lor se reduce la un ritualism sarbăd, sec, fără vieaţă.

O premenire sufletească, o redeşteptare a conştiinţii noastre înăbuşite este reclamată imperios. O putem ajunge prin misiuni interne, prin o examinare severă a conştiinţii, prin hotărîri de îndreptare, prin studiul evangheliei, de a cărui spirit să ne pătrundem adânc. Este o muncă grea şi aceasta, o recunosc. Mai ales că preotul, de regulă binecuvântat cu o familie numeroasă, în urma dotaţiei slabe dela biserică şi stat, nu poate face faţă exigenţelor vieţii şi cerinţelor zilelor de acum, mulţi îşi consumă puterile cu şi fără motiv pe alte terene, cu venite, iar de chemarea lor îşi uită cu totul. In urma acestui fapt biserica a rămas neputincioasă, cu preoţii ei, în faţa răului ce ne ameninţă. Am credinţa că cei în drept se vor îngrijì de soartea noastră. Iar noi să nu uităm că ne-am înrolat în armata mântuitoare a lui Hristos, care ne îndeamnă blând dar cu putere: «Să nu se tulbure inima voastră, credeţi în Dumnezeu şi credeţi în mine».

Cu credinţa tare în Dumnezeu şi în Mântuitorul meu Hristos, că vom puteà stinge săgeţile diavolului, ce ne ameninţă în lupta şi munca desinteresată, ce vom săvârşì după programa statorită pentru această întrunire, — deschid adunarea generală a despărţământului «Cetatea de peatră» zicându-vă: «Bine sunt cuvântaţi ceice vin în numele Domnului»...

Zaharie Manu,
protopop.

Congresul preoţimii ortodoxe din Ardeal.

După bunul obiceiu inaugurat acum trei ani de I. P. S. Sa Păr. Mitropolit Nicolae, preoţimea ortodoxă din Ardeal s'a întrunit în luna trecută într'un *congres catihetic*, la Sibiiu.

Importanţa netăgăduită a acestui evenimet pentru vieaţa noastră bisericească ne justifică îndeajuns câteva reflexii asupra lui.

Imprejurările nouă, în cari am ajuns prin realizarea unităţii noastre naţionale, i-au deschis şi Bisericii ortodoxe din Ardeal perspectivele luminoase ale unei libere evoluţii. Dar aceleaşi împrejurări au scos la suprafaţă probleme de o importanţă covârşitoare, de realizarea cărora atârnă prestigiul ei şi al neamului românesc, pe care-l cuprinde aproape în întregime.

Biserica ortodoxă este o instituţie luptătoare. Trecutul ei strălucit, cu galeria lui de mucenici, o dovedeşte în deajuns. Dar dacă trecutul maşter al unei stăpâniri străine a silit-o să ducă mai mult o luptă defensivă, pentru apărarea legii strămoşeşti — care înseamnă şi apărarea neamului — viitorul fericit îi dă putinţa unei lupte constructive.

Congresul catihetic, despre care vorbim, e cea mai elocventă dovadă, că Biserica ortodoxă din Ardeal îşi dă seama de fundamentala schimbare a situaţiei sale. Deaceea se frământă în căutarea unor căi, cari duc mai de-a dreptul la ţinta fixată de noua ei situaţie.

Dupăce congresul din anul trecut se ocupase mai mult cu căutarea celor mai potrivite mijloace de păstorire a sufletelor în conformitate cu trebuinţele zilelor noastre, problema centrală a congresului preoţesc din anul acesta a fost *reorganizarea catehizaţiei.*

Intr'adevăr unul dintre cele mai hotărîtoare mijloace, menite să promoveze opera constructivă a Bisericii, este *învățământul religios*. Numai prin temeinica și înțeleapta organizare a acestuia va fi în stare Biserica să și crească fii credincioși, iar țara — cetățeni cinstiți, cari au la baza educației lor principiile morale ce se desprind din evanghelia Mântuitorului.

Preoțimea noastră a înțeles pe deplin covârșitoarea importanță a problemei și a abordat-o cu toată seriositatea cuvenită. Lucrările alcătuite cu multă iscusință — și, de bunăseamă, după temeinice pregătiri — de unii membri ai Congresului au avut darul de a trezì discuții pe cât de îndelungate pe atât de interesante și instructive. Din învălmășagul lor s'au cristalizat orientări largi pentru apostolii chemați să dea tinerimii noastre o înțeleaptă educație religioasă-morală.

Firește, problema n'a fost epuisată cu desăvârșire. In cadrele strâmte ale unui congres de două-trei zile nici nu se puteà face. Ea a fost pusă însă cu toată hotărîrea. Și acesta-i un semn îmbucurător și plin de nădejdi.

Rezultatul imediat al congresului catihetic dela Sibiiu se sintetizează în valul de avânt apostolic trezit în sufletele preoțimii noastre, în mâna căreia e pusă soartea generației de mâne. Cel mai îndepărtat îl va puteà promovà Cârmuirea țării, ținând seamă — întru cât o privește — de propunerile formulate de Congres cu privire la reorganizarea învățământului religios, și mai ales dând acestui învățământ importanța cuvenită, care se impune cu insistența unui refren catonian.

N. Colan.

Pilda despre talanţi.

Meditaţie.

Pilda pe care ni-o istoriseşte Domnul la Matei c. 25 v. 14—30 este una din cele mai potrivite pentru a ne trezì din lenevire şi indiferenţă şi a ne împintenà la râvnă şi la înoirea vieţii noastre spirituale. Şi aceasta este parabola despre talanţii pe cari Domnul i-a dat slugilor sale. Unuia i-a dat cinci, altuia doi, iar celui de al treilea unu, cu încredinţarea: «Neguţătoriţi până voiu venì». (Luc. 19. 13). El se întoarse din călătoria sa, şi le cerù socoteală despre talanţii împrumutaţi. Cei doi dintâi, cari şi-au duplificat talanţii, au fost răsplătiţi cu îmbelşugare; al treilea, care i-a restituit talantul ce i s'a încredinţat, fără nici un câştig, a fost pedepsit. Să analizăm niţel împărţirea talanţilor, întoarcerea stăpânului casei şi socoteala pe care a cerut-o slugilor sale.

Impărţirea talanţilor. Domnul acesta nu este altul decât Dumnezeu însuşi. Faţă de El noi trebue să ne socotim slugi. Dupăcum Dumnezeu este Domn după fiinţa Sa, astfel noi, după fiinţa noastră, suntem slugile lui, aceasta este chemarea noastră, destinaţiunea, profesiunea noastră. Pretutindenea, în orice timp şi între orice împrejurări noi suntem slugi, trebue să slugim. Tot ce avem este dela Dumnezeu, este un talant împrumutat nouă de El, pe care trebue să-l întrebuinţăm cu folos în slujba lui, spre mărirea Lui.

Nimic nu ne-a dat degeaba; nimic nu poate sta părăginit: totul slujeşte Ţie. — Dar Dumnezeu împarte darurile sale în ordinea naturală ca şi în împărăţia harului său nu cu măsură egală. Unuia îi dă mai mult, altuia mai puţin. Pentru aceasta nu trebue să fim nemulţumiţi; nu trebue să ne cuprindă invidia nici gelozia. Şi dacă totuşi ne-am simţì neliniştiţi pe urma împărţirii inegale a darurilor, să ne aducem aminte, că Dumnezeu este stăpân nemărginit al darurilor sale, le poate da cui vrea şi ar fi temerar din partea unei slugi, a unei creaturi să murmure şi să se tângue. «Ia-ţi al tău şi mergi» va zice Domnul. — «Au doară nu mi-se cade să fac eu ce voiu vrea cu ale mele?» (Mat. 20. 14—15). Cu atât mai mult poate Domnul

după voia sa să împartă darurile, cu cât noi nu avem nici un merit la acelea. Şi pentruca să înlăturăm orice tânguire, să ne aducem aminte de miile de oameni, mai puţin înzestraţi decât noi în toate privinţele. Cu câtă generositate ne-a preferit Dumnezeu faţă de toţi aceştia. Să ne dăm seama că şi cu talanţi mai puţini, în împrejurări mai modeste, cu o chemare mai puţin importantă, într'un cerc de păstorire mai îngust şi mai sărac, putem să ne câştigăm tot atâtea merite ca şi cel care a primit cinci talanţi, care păstoreşte cea mai fruntaşă parohie, ori a ajuns în cele mai înalte demnităţi. Pentrucă fiecare poate fi, în orice stare şi cu orice chemare, un slujitor bun, credincios şi desăvârşit a lui Dumnezeu. Aceasta o vedem clar din parabolă; căci sluga care a primit numai doi talanţi a avut parte de aceeaş laudă şi de aceeaş răsplată ca şi cel ce s'a împărtăşit de cinci talanţi. Să ne lăsăm cu deplină încredere în grija lui Dumnezeu şi să-i urmăm cu credinţă şi râvnă îndemnul: «Neguţătoriţi până voiu veni».

Poate am vrea să ştim de aparţinem acelora cari au primit numai unul sau doi talanţi, ori doară ne putem măguli, ca unii cari am fost dăruiţi cu cinci. Cu drept şi dreptate ne putem socoti printre acei investiţi cu cinci talanţi. Şi cari sunt aceşti cinci? Putem face felurite grupări. Aici voim să înfăţişăm următoarele, observând dela început, că fiecare cuprinde în sine multe altele. Intâi sunt însuşirile naturale cu cari ne-am înzestrat pentru chemarea preotească. Cu cât sunt ele mai mari, cu atât mai mult le putem întrebuinţă, cu ajutorul lui Dumnezeu, spre mărirea Lui. Aşà sunt agerimea minţii, puterea înţelegerii, memoria bună, darul ştiinţii de limbi a. m. Al doilea talant: chemarea însaşi la preoţie. Câte daruri nu sunt împreunate cu aceasta. Daruri cari ne-au scutit de primejdii morale şi de ispite; am fost născuţi poate dintr'o casă preoţească, crescuţi sub o priveghere bună, educaţi într'un seminar teologic şi cu aceasta îndreptaţi din tinereţe spre o vieaţă spirituală. Al treilea talant: demnitatea preoţească, care cuprinde în sine atâtea prerogative alese, ca puterea de a sluji sfânta liturghie şi prin aceasta de a deschide alvie atâtor haruri cereşti, puterea de a iertà păcatele şi peste tot de a împărtăşi sfintele taine. Al patrulea talant, oficiul pe care l-am îmbrăcat de păstor

sufletesc, de învăţător, duhovnic, în frunte stătător şi a. m. în care calitate putem lucrà atâţa bine, putem creià şi lărgì împărăţia lui Dumnezeu şi putem promovà interesele acestei împărăţii în lume. Al cincilea talant: timpul, timpul atât de preţios, în care zi de zi, ceas cu ceas putem lucrà spre mărirea lui Dumnezeu şi ne putem strânge merite pentru vecinicie. Aceştia sunt talanţi bogaţi şi productivi, despre ei ni se spune: «Neguţătoriţi până voiu venì». Nici unul să nu-l lăsăm să stea în lenevire.

«După multă vreme a venit domnul slugilor». Domnul ne-a acordat mult timp: 20, 30 şi poate mai mulţi ani, dar, deşì aşteaptă lungă vreme, totuşi va venì. Venirea lui este sigură; şi din calea ei nu ne putem da în lături. El poate venì pe neaşteptate, într'un timp când nici nu gândim, pentrucă Dumnezeu îşi aseamănă venirea Sa cu aceea a unui hoţ, care pregăteşte totul ca să sosească neaşteptat şi neobservat. Şi venirea Lui are urmări grele. Cu ea încetează cursul vieţii, încetează vremea de întoarcere şi pocăinţă, vremea de câştigare a meritelor pentru mântuire. In zadar vor strigà aceice n'au întrebuinţat bine timpul: «daţi-ne şi nouă din untul de lemn al vostru că să sting candelele noastre» (Mat. 25, 8) nu mai foloseşte nimic: că s'a închis uşa. Şi acum trebue să dai seamă de economia ta (Luc. 16, 2). Şi aceasta constitue grozăvia la venirea Domnului.

Să ne dăm seamă de această socoteală mai de aproape: ea este universală, aspră şi hotărâtoare pentru toată veşnicia.

Universală, ea se extinde asupra tuturor talanţilor, de cari am înşirat mulţi mai nainte, — răzbate prin tot timpul, peste toţi anii şi zilele, cari ni s'au rânduit, ţine seamă de toate vorbele, de toate lucrurile şi faptele, de tot ce am făcut în cursul vieţii pământeşti şi de tot ce am întrelăsat a face.

Tocmai de aceea este *severă*, pentrucă nu trece cu vederea nici lucrurile cele mai neînsemnate, se extinde chiar asupra vorbelor uşuratice, ori şi numai nefolositoare. Severitatea ei o putem măsurà pe deplin din împrejurarea, că sluga care nu şi-a risipit talantul, nu l'a pierdut şi nu l'a folosit rău, ci numai l'a ţinut în nelucrare a fost socotit vrednic de pedeapsă.

Cât va fi de severă pentru noi judecata, căci nu numai am lăsat nefolosite atâtea daruri, atâtea prilejuri de a face bine, ci atâţia talanţi îi risipim, îi folosim rău? Grozavă este această socoteală ce ni se va cere, pentrucă ea este hotărâtoare pentru o răsplată de fericire deplină, ori pedeapsă înfricoşată, hotărâtoare pentru întreaga veşnicie. Ce straşnic sună cuvintele: «pe sluga cea netrebnică aruncaţi-o întru întunerecul cel mai din afară, acolo va fi plângerea şi scrâşnirea dinţilor». Şi mai îngrozitor răsună cuvintele: «Duceţi-vă dela mine blăstămaţilor în focul cel vecinic» (Mat. 25. 41). Aici nu mai încape nici un recurs cătră instanţă mai mare, nici o desvinovăţire, nici o rugăminte. Fără scăpare, este pierdut totul. Aici pe pământ sunt multe mijloace cu ajutorul cărora te poţi subtrage judecăţii, fuga, apelaţia la oficii, ori forţe mai înalte, rugămintea, amnestia, iertarea, recunoaşterea ş. a. m. Dincolo nimic din toate acestea nu mai poate fi folositor. Cât de mângăitoare sunt de altă parte cuvintele pe cari le va auzì sluga cel credincios: «Bine slugă bună... intră întru bucuria domnului tău». Cât de mult se va bucurà, că a slujit Domnului cu credinţă, cum va săltà de bucurie. Cu cât s'a străduit mai mult şi cu cât a adus jerte mai mari cu atât îi va fi şi bucuria mai mare. Dacă îl va puteà atinge vre-o durere va fi aceea de a fi făcut prea puţin, de a nu fi slugit cu şi mai multă râvnă. La cetirea acestei pilde să ne aducem aminte totdeauna de acel «Neguţătoriţi până voi venì» (Luc. 19, 13) să ne fie aminte mereu venirea Domnului şi socoteala cu noi, care nu va fi întrelăsată; să ne îndemne a face din partea noastră totul ca la vreme să avem parte de judecata: «Intră întru bucuria domnului tău».

(După Hurter). *Preot. P. Moruşca.*

VIEAŢA BISERICEASCĂ.

PROBLEME ACTUALE.

Statistica în biserică. Incă în era ungurească în coloanele «Telegrafului Român» s'a sulevat ideea înfiinţării unui birou statistic bisericesc, care ar aveà frumoasa menire de-a adunà cu sârguinţă toate datele referitoare la vieaţa noastră bisericească. Dar nu

numai că s'ar adună aceste date, ci s'ar şi studià şi din ele s'ar trage concluzii şi s'ar luà măsuri necesare. Dacă atunci în timpuri vitrege nu s'a putut înfiinţà acest important factor al cunoştinţelor reale, chestiunea statisticei bisericeşti trebue să ne preocupe şi azi într'un mod intensiv, dat fiindcă dela rezolvirea ei norocoasă vom trage foloase mari. In era aceasta mai prielnică desvoltărilor noastre s'a şi făcut un prea modest început în centrul mitropoliei ortodoxe, înfiinţându-se un birou statistic condus de o singură persoană. Ca început e îmbucurător, dar mult prea puţin ca să poată rezolvì multele şi importantele probleme ce-l aşteaptă. Pentruca aceste probleme să poată fi aprofundate şi studiate din toate punctele de vedere, ar trebuì ca pe lângă toate consistoarele eparhiilor noastre să se înfiinţeze câte un birou statistic după necesitate cu câte 2—3 persoane. Mitropolia ar aveà în centru un birou statistic central, nu atâta administrativ ca cele din eparhii, ci mai mult ştiinţific, care ar aveà marele rol de-a prelucrà materialul brut şi de a da anual buletine statistice oficioase.

Dar până ce vom ajunge la acest ideal, să ne recunoaştem scăderile actuale. Datele statistice de azi ale bisericei ortodoxe nu mai sunt corespunzătoare nici pentru calendarul arhidiecezan, ne cum pentruca să servească de bază unor cercetări temeinice. Noi nu ştim exact nici câţi credincioşi avem în parohii. Lucrul principal la alcătuirea unei statistici e exactitatea datelor. Conspectele statistice înaintate de protopresbiteri către consistoare sunt mance, iar cari sunt complete nu ne procură destulă încredere. Statistica trebue să pornească dela o numărătoare generală, făcută cu temeiu şi după anumite principii, ceeace la noi nicicând nu s'a făcut. Chiar conspectele obicinuite până acum trebuesc schimbate, pentrucă nu mai corespund împrejurărilor actuale. Biserica ca organism viu creşte, progresează. Statistica trebue să ţină cont de acest progres şi de toate schimbările ivite în vieaţa bisericească.

Astfel întocmită statistica va fi un izvor de mare însemnătate pentru a cunoaşte exact şi sub toate raporturile vieaţa din sânul bisericii.

Biserica unită de aici are un şematism statistic-istoric din 1900. Ce e drept, el conţine multe date inexacte şi tendenţi-

oase. Dar noi nu avem nici chiar un asemenea şematism. Astfel a trebuit să azistăm la durerosul aspect, cum un bărbat de valoare de ai noştri scriind despre «Schisma românească, sau unirea cu Roma» a fost nevoit să recurgă la date statistice exclusiv străine, neavând un atare izvor în biserica noastră.

Dacă în vieaţa datelor moderne, legi şi aşezăminte au la baza lor orientările oferite de date statistice adunate cu multă grije şi studiate până în amănunte, pentruce biserica să se lipsească de acest preţios îndrumător şi în locul lui să folosească presupuneri şi aprecieri individuale cari pot să dea greş?

O numărătoare generală a credincioşilor nostri făcută într'un timp fixat, după anumite formule cu întrebări clare şi bine precisate de oficiul statistic central ar fi de o bază sigură şi solidă pe care apoi s'ar puteà clădì an de an toate datele referitoare. Această bază ar formà şi punctul de comparaţie în desvoltarea sau decădinţa ulterioară. Ea ar fi chemată să ne dea desluşiri, că într'un timp dat şi pe un teritor determinat:

1. Câţi credincioşi are biserica ortodoxă?

2. Cum se împărţeşte acest număr după sexe şi etăţi?

3. Câţi sunt ştiutori de carte şi analfabeţi?

4. Cum se repartizează după ocupaţie?

5. Câte familii avem curat ortodoxe şi câte mixte? Câte sunt concubinajiile?

6. Câte parohii avem curate, câte mixte?

7. Câte filii avem curate, câte mixte?

8. Cât sunt de mari parohiile şi filiile atât cele ortodoxe, cât şi cele mixte?

9. In cele mixte ce alte confesiuni sunt? Au aceste materă sau filie? Dacă nu se poate exact, cel puţin aproximativ câţi credincioşi au aceste confesiuni?

10. Ce secte sunt în parohia sau filia ortodoxă şi câţi aderenţi?

11. In parohie sau filie ce instituţii se află de-ale bisericii noastre? (biserică, şcoală, casă naţională, biblioteci, reuniuni de femei, de cântări, de înmormântări etc.), înşirând la fiecare istoricul cât se poate de detailat. Ce instituţii au alte confesiuni şi au ceva legătură cu vieaţa noastră culturală-religioasă?

12. Câţi copiii obligaţi (6—12 ani) cercetează şi câţi nu?

13. Câţi din comună şi de legea noastră cercetează şcoli mai înalte, câţi sunt la meserii şi la negoţ?

14. Ce avere mobilă şi imobilă are biserica?

15. Istoricul parohiei pe cât se poate din timpurile cele mai vechi până azi, cu bărbaţii cari au contribuit la ridicarea nivelului cultural, religios sau material al parohiei.

In general cam aceste cred că ar fi chestiunile de clarificat în o numărătoare generală a credincioşilor. Fără de aceste date, statistica anuală dacă ar fi chiar corectă şi exactă nu ne-ar aduce nici un folos, neputând face o comparaţie cu un început faţă de care s'ar constatà progres sau regres.

La acestea s'ar adaugà datele anuale şi anume:

1. Naşterile legale şi ilegale după sex şi luni. De aici în comparaţie cu decesurile şi trecerile religionare s'ar puteà constatà creşterea sau decreşterea numărului credincioşilor noştri. La aceasta de sigur se va aveà în vedere şi mişcarea populaţiei dintr'un ţinut în altul, sau din o ţară în alta. Dar din aceste date se mai pot constatà şi anumite legi de ale naturii, anume:

a) în ce anotimp sunt mai multe naşteri;

b) de ce împrejuri sociale religioase, economice depinde numărul naşterilor;

c) prin ce mijloace s'ar puteà scădeà numărul naşterilor ilegale.

2. Decesurile ne-ar arătà cât e de mare mortalitatea în sexe după diferite etăţi, dar la noi ne-ar dovedi marea mortalitate a copiilor, ceeace stă în strânsă legătură cu educaţia părinţilor, cu higiena, cu starea materială şi cu ocupaţia zilnică a acestora.

3. Cunoaşterea numărului exact al căsătoriilor legale şi ilegale, mixte, sau curat ortodoxe ne arată cu siguranţă starea materială bună sau rea a credincioşilor, anul bun sau rău economic, legile şi dispoziţiile cari promovează, sau nu căsătoriile. Un impredimènt puternic al acestora sunt şi războaiele şi tulburările sociale, despre ceeace ne-am putut convinge fiecare în decursul războiului mondial. Dar astfel de legi trebuiesc constatate din vieaţa credincioşilor noştri şi nici decum din a altor

popoare, cari au alte legi de desvoltare, de existenţă şi de organizaţie socială.

4. Anual trebuie să purtăm socoteală cu multă grije despre elevii cari cercetează şi cari nu cercetează şcoala. Să ştim câţi sunt la şcoale mai înalte, câţi la meserii şi la negoţ. Ne-ar arătà progresul sau indiferenţa faţă de cultură. Ne-ar puteà da, sau ne-ar puteà răpì nădejdea ca şi noi în viitorul apropiat să ţinem pas cu popoarele conlocuitoare şi mai avansate în toate privinţele.

N'ar fi de loc fără interes să se poarte o statistică specială anual despre mărturisirile şi împărtăşirea cu sf. cuminecătură a credincioşilor din fiecare parohie. Eu am purtat în decurs de 10 ani o astfel de însemnare şi luând totdeauna măsuri corespunzătoare prin predici, sfaturi, îndemnuri, m'a uimit rezultatul. S'a făcut în fiecare an numărul aproape tot dublu. Las, că pe deoparte cunoaşterea exactă a acestui număr ne-ar servì ca un adevărat barometru al vieţii religioase, dar ne-ar indicà în multe locuri şi piedecile cari să opun împărtăşirii cu sf. daruri mai ales in primele etăţi ale tinereţelor până în anii plini ai bărbăţiei. Dar pe de altă parte poziţia de păstor sufletesc invoalvă datorinţa de-a cunoaşte turma din toate punctele de vedere.

6. Statistica anuală a trecerilor religionare ne arată unde trebuie să luăm măsuri de apărare şi care confesiune păşeşte faţă de noi în mod agresiv. Aici aparţine şi chestia sectelor.

7. Schimbările ce se produc în averea mobilă sau imobilă a averei bisericeşti.

Cam aceste ar fi întrebările la cari ar trebuì să răspundă statistica anuală a bisericii noastre. Iar pentru corectitatea şi exactitatea lor s'ar face din partea forurilor competente cel mai sever control, punându-se în vedere şi chiar aplicându-se pentru negligenţe sancţiunile cuvenite.

Dr. Ioan Stanciu,
paroh ort.

Secretarul anonim (1701—2) al mitropolitului Atanasie Anghel din Bălgrad.

I.

1. Din documente contemporane ştim, că mitropolitul Atanasie Anghel din Alba-Iulia aveà, la începutul anului 1701, *un secretar «calvinian»*, octroiat lui, pe lângă tot protestul clerului, de boerimea maghiară calvină. Prin acest organ aceà nobilime ţineà să influinţeze mentalitatea prelatului român, să zădărnicească confirmarea «unirii» la curtea din Viena şi să spioneze acţiunile mitropolitului, mai ales pe timpul petrecerii lui la Viena. Cu prilejul călătoriei lui Atanasie la Viena, pentru dobândirea *ecdoris*-ului politic,[1] sfetnicul calvin a mers şi el acolo.

Cine a fost acest secretar, care-i este cinstitul nume, fost-a cleric ori mirean, român ori străin, ce isprăvi a făcut în împărăteasca cetate şi ce scrisori a scris mandatarilor săi din Ardeal, — căci aceasta îi se impusese să o facă cu totul secret [2] — din lipsă de date nu putem şti.

Documentele îl numesc bărbat «calvinian», homo calvinianus ... quidam homo calvinianus,[3] ceeace ne face să credem, că ar fi fost de origine român. Dacă erà străin şi de confesiunea reformată, l-ar fi numit *«calvinus»*. E greu de admis, că *secretarul* lui Atanasie ar fi fost nobilul *ungur calvin Vas*. Pe acesta documentul îl numeşte «calvin» de obârşie, născut, nu făcut; el e «domn» şi merse la Viena în toamna anului 1698, pe când secretarul anonim «calvinist» va osteni într'acolo abià la începutul anului 1701 şi e «bărbat», (homo)[4] deci în condiţie de plebeu, nu nobil cu sânge vânăt.

2. Unii [5] cred, că *secretarul anonim* e laicul *Stefan Raţ*, de Kisfalud, care îşi schimbà rolurile confesionale după împrejurări.

Raţ erà epitropul bisericii din Bălgrad, mirean, familist şi om bogat; a fost provizor al bunurilor erariale din judeţul Alba-superioară şi odorbirăul din Bălgrad.

3. Alţii credeau cu totul fără motiv că românul, ortodox convins, *Găvrilă Nagyszeghy* iunior, nobil de Doblyon, ar fi

---

[1]—[4] *Nilles*, Sym bollae, Oeni ponte, 1885 v. I. pg. 258; 272; 219 şi 319 nota 2.

[5] *Bunea*, Cestiuni, Blaj vol. II 1894 pg. 379 şi *Boroş*, în «Foaia ofic. a diecezei Lugojului» Nr. 4 ex 1915 (II) pg. 32 nota 1.

fost *secretarul anonim* alui Atanasie. Dânsul a fost o vreme aplicat în slujbă la Atanasie, cum a fost la mitropolie şi pe timpul lui Teofil, antecesorul imediat alui Atanasie. Nagyszeghy a fost şi exactor de impozite fişcale ale statului. Convingerile lui de bun ortodox l-au făcut să se ridice hotărât împotriva laşităţii lui Atanasie, păstrându-şi un nume frumos de luptător în contra «unirii» [1] desbinătoare între fii aceluiaşi popor.

II.

4. La o lună după întronarea sa în scaunul de apostat Atanasie trimite din Alba-Iulia, cu dtul 20 Iulie 1701, o epistolă lui Demetriu Popa Paulin, protopresbiter în Ráczváros-ul din Oradea-mare.

Cel care aveà să înmanueze epistola se chiamă *Ioan* şi e logofătul, adecă *secretarul* fostului mitropolit.

Ioan erà înputernicit de Atanasie să spună Orădanilor cu grai viu mai multe decât cele cuprinse în scrisoare.[2]

5. Nagyszeghy, în toamna anului 1701 se aflà în temniţa din Sibiu; de acolo într'un memorand datat din 5 Noemvrie şi adresat judecătorului regal Ioan Sachs, în cauza apăsării ortodoxiei, la punct 7, face amintire de un «*fălmos Popa Ianos*», pe care Atanasie l-a trimis undeva, dar Nagyszeghy nu ştià unde.[3]

6. Moşia Merişani, din judeţul Argeş, dăruită mitropoliei ardelene în 1698, de către Vodă Constantin Brâncoveanul unitul Atanasie o mai aveà încă în anul 1702. In acest an Atanasie scrie exarhiereului grec Teofil din Muntenia, care îi administrà această avere. Cel care mijloceà corespondenţa între Atanasie şi Teofil se chiemă «*popa Ioan*».[4]

Acest *popa Ioan* probabil e identic cu *fălmosul Popa Ianos*, pe care Nagyszeghy îl ştie dus undeva, la un loc necunoscut [5] şi în sfârşit unul şi acelaş, cu *logofătul Ioan*, care duceà răvaşe poporenilor din Oradea-mare.

---

[1] *Nilles* 340. *Bariţiu*, Părţi alese din ist. Transilv. Sibiu, 1899 vol. I. pg. 220—1. Dr. Silviu *Dragomir*, Istoria desrobirii religioase a românilor din Ardeal, Sibiu, 1920. v. I. pag. 42—3.

[2] *Nilles* 387—8.

[3] *Dragomir* o. c. 8 la anexe, *Nilles* o. c. 264.

[4] Periodicul «Biserica ortod. română» Bucureşti an. V zg. 108—9.

[5] Indată în propoziţia următoare Nagyszeghy vorbeşte de Muntenia; deci pe Popa Ianos îl crede dus în un loc necunoscut în Muntenia, probabil la Vodă, căci de el şi pomeneşte în mod inplicit.

7. Aceşti trei Ioani nu sunt identici cu *Pater Ianos*, care n'a fost cu Atanasie la Viena, la procesul informativ canonic, ci a stat în Alba-Iulia, purtând grijă de averea lui şi informându-l mereu în cele 3 luni cât a stat în Viena despre toate cele ce se petreceau în absenţa lui în Ardeal.

Despre acest Pater Ianos vorbim în cele următoare.

III.

Pater Ianos, nu poate fi confundat, cu nici unul din cei trei Ioani, de cari amintirăm mai sus.

El, alias «*Caloiani*», (om frumos, Ioan Frumosul) a fost mirean; grec ori macedo-român de origine. Mai înainte vreme domiciliase în Sibiiu.

Pe vremea frământărilor de unire 1697—1702, Pater Ianos erà om vechiu de ani. Documentele ni-l prezintă ca bătrân încă la anul 1672, când compania neguţătorilor greci din Sibiiu îl alese «birău» (prezident, judecător).[1]

Opt ani mai târziu, pe lângă toate bătrâneţele, el e om în putere căci mitropolitul Sava II Brancovici, îl pune apărător în celebrul proces cu statul şi cu clerul.[2]

Ca toţi marii comercianţi din vremile acelea, Pater Ianoş, confidentul lui Atanasie, erà mare bogătaş şi proprietar peste întinse pământuri în Ţara Muntenească,[3] aşà, că un Vodă Constantin Brâncoveanul, nu credeà a fi sub demnitatea sa, să-l numească «prieten», pe negustorul din vorbă.[4]

Pater Ianos a mai fost şi familist norocos. O fată a sa s'a măritat după Nicolae Teodor Dindar, de obârşie Bulgar şi comerciant; tot aşà de bogat ca socrul său.

Dindar făceà la Braşov pe agentul şi diplomatul iscusit a lui Brâncoveanul şi în aceeaş vreme pe spionul catolicilor din Ardeal, şi al împăratului Leopold I din Viena.[5]

---

[1] *N. Iorga*, Scrisori şi inscripţii ardelene şi maramurăşene. Buc. 1906 v. I pag. VII, *idem* Ist. biser. româneşti, Vălenii de munte 1909 v. II, 32.

[2] Vas. *Mangra* Mitrop. Sava II Brancovici, Arad, 1906 pag. 99.

[3] *Iorga*, Ist. bis. o. c. 32; *idem*, Sate şi preoţi în Ardeal, Bucureşti 1902 pag. 76.

[4] *Iorga*, Cărţi domneşti, Bucureşti 1903, I pag. 126; 129 şi 133. Dr. Ioan *Lupaş*, Ist. bisericească a Românilor Ardeleni. Sibiiu 1918 pag. 118.

[5] *Iorga*, Ist. bis. o. c. II: 3, 25; şi 32, *idem* Sate, o. c. 178. *Nilles* o. c. 181, 193, 267, 340, 1012.

Iezuiţii, frângând după obiceiul lor sigilul mărturisirii se folosau de cele ce le spuneà Dindar.[1]

Pe timpul petrecerii lui Atanasie la Viena, moşul Pater Ianos, îi purtà gospodăria din Bălgrad.[2]

Pe larg şi repetat îi scrià de cele ce se întâmplau acasă, mişcând toate şi ameninţând chiar cu iadul pe Atanasie, dacă va îmbrăţişà unirea cu papistaşii «şi nu peste 20 sau 30 de ani, ci şi peste 100, tot sfinţia Ta vei fi ocărât» dacă vei schimbà legea.[3]

O parte din corespondinţa aceasta, mai ales aceea în care-şi dă silinţa de a abate pe Atanasie dela unire, ni s'a păstrat.[4]

Plăieşul Ungrovlahiei.

MIŞCAREA LITERARĂ.

Die Messfeier der griechisch-Katholischen Kirche, de **Dr. Constantin Gutberlet,** Regensburg 1920, 181 pag.

În timpul războiului şi de atunci încoace au apărut, în Apus, un însemnat număr de scrieri privitoare la biserica ortodoxă a Răsăritului. Indeosebi în Anglia a crescut interesul pentru biserica ortodoxă, concretizându-se tot mai mult în dorinţa de a se face o cât mai mare apropiere, ba chiar o unire între biserica anglicană şi cea ortodoxă. Vom avea ocazie să ne ocupăm în revista noastră cu această problemă importantă, care a fost şi continuă a fi discutată în Anglia.

Dar şi alte cercuri bisericeşti manifestă dorinţa de-a cunoaşte mai bine biserica ortodoxă, instituţiunile şi cultul ei. Nu arareori întâlnim la scriitorii apuseni aprecieri izvorâte dintr'o sinceră admiraţie cătră alcătuirile ce le-au găsit în ortodoxism. Intre aceştia numărăm şi pe cunoscutul apologet romano-catolic *C. Gutberlet,* care, pe lângă câteva idei introducătoare, a tradus sumar liturgia sf. Ioan Gură de aur, a sf. Vasile cel Mare şi cea înainte sfinţită. In nemţeşte ele există în mai multe traduceri mai vechi şi mai nouă. Preotul *Maltzew,* superiorul capelei ruseşti din Berlin, a tradus aproape toate cărţile noastre liturghice, iar scurt înainte de războiu dăduse o traducere a li-

[1] *Nilles* o. c. 267.
[2] *Lupaş* 111.
[3] *Iorga* Istor. lit. române în sec. XVIII, Bucur. 1901, v. II pag. 61 nota 7, *idem* Ist. bis. II, o. c. 32. Alex. *Lapedat,* Prinos lui D. A. Sturza, Buc. 1903 pag. 301 şi următ. *Dragomir* o. c. 30. *Lupaş* o. c. 111.
[4] In Biblioteca Academ. rom. Bucur. la Nr. LVIII ex. 1896.

turghiilor prinţul Max de Saxonia, profeşor de teologie la Freiburg. Prin urmare Gutberlet nu face o lucrare cu totul nouă. Totuş ne interesează părerile acestui productiv scriitor apusean despre liturghiile noastre. Iată ce zice el în precuvântare: «Liturghia bisericei greco catolice (aşà numeşte el, ca aproape toţi scriitorii apuseni, biserica ortodoxă, în deosebire de cea *romano-catolică*) nu are trebuinţă de recomandaţie din partea editorului; se recomandă cu toată puterea prin ea însaşi. Sunt măreţele rugăciuni şi ceremoniile pline de înţeles, prin cari vechea şi venerabila biserică orientală a dat în chipul cel mai strălucit expresie credinţei sale cucernice şi adorării ce-o aduce preasfinţelor mistere. Cei mai mari şi mai sfinţi dascăli ai bisericei au lucrat la alcătuirea lor. Fundamentul lor a fost aşezat încă de către apostoli, ba de către Domnul însuşi. Rugăciunile sunt atât de simţite, atât de puternice şi pătrunzătoare, atât de avântate, încât trebue să facă cea mai vie impresie asupra oricărei inimi de creştin. Nici nu pot să existe mai frumoase rugăciuni ale împărtăşaniei şi liturghiei ca aceste revârsări ale celei mai adânc simţite evlavii». Cuprins de această admiraţie traducătorul le recomandă ca un mijloc de reînsufleţire pe seama preoţilor cari prin repeţirea zilnică a liturghiei apusene mai puţin avântate, şi-ar slăbi entuziasmul religios, zicând: «Aici avem într'adevăr poezie în cel mai bun înţeles al cuvântului, poezie sfântă, divină de cea mai înaltă creaţiune». In biserica veche — zice traducătorul — există o mare variaţie şi libertate în privinţa liturghiilor, nu ca astăzi în biserica romană-apuseană, căci atunci fiecărui apostol «înzestrat cu putere deplină şi autoritate doctrinală» i se atribuià câte o liturghie.

Dar în cuvintele introducătoare ale traducătorului s'au strecorat şi câteva greşeli. D. ex. el crede că noi n'avem ritual pentru sfinţirea bisericei, ci consideră ca atare rugăciunea de sfinţire a pietrii fundamentale a bisericilor şi ceremenialul obicinuit la aşà numitele stavropighii. Foarte grăbit trece peste deosebirea dintre biserica ortodoxă şi cea papistă cu privire la momentul prefacerii elementelor euharistice, la *epicleză*, pentru care protestantul *Friederich Heiler* (în scrierea: «Katholischer u. evangelischer Gottesdienst» München. 1921, pag. 19) arată mai multă înţelegere. Incurcat rămâne Gutberlet când vrea să justifice practica introdusă în biserica romano-catolică «de mai multe veacuri încoace», de a împărtăşì mirenilor sfânta cuminecătură numai sub forma pânii, faţă de practica veche, usitată până târziu în evul mediu şi în Apus şi păstrată statornic în biserica ortodoxă, de a împărtăşì sfânta cuminecătură şi mirenilor sub ambele forme. El zice: «Nimeni nu va puteà negà, că aceasta (adecă doctrina şi practica bisericei ortodoxe) *corăspunde pe deplin cu porunca Domnului*, conform căruia noi tre-

bue să mâncăm carnea şi să bem sângele Lui», susţine însă totuşi că nu e esenţial să se împărtăşească sfânta cuminecătură şi sub forma vinului («Das Trinken ist deshalb nicht wesentlich»), uitând că Mântuitorul a zis anume: «Beţi dintru acesta *toţi*, acesta este sângele meu»... ca şi când ar fi vrut să prevină abaterea papismului, care detrage potirul laicilor şi-l rezervă numai preoţilor.

Pe lângă toate greşelile acestea, văzând entuziasmul cu care vorbeşte un scriitor romano-catolic despre liturghia bisericei noastre ortodoxe, să ne încălzim şi mai mult dragostea şi evlavia cu care noi slujitorii altarului suntem datori să o slujim spre preamărirea lui Dumnezeu şi spre mântuirea sufletelor.

— *N.* —

Ortodoxia şi creştinismul apusean. Prelucrare din ruseşte de *P. S. Sa Nicodem*, episcop al eparhiei Huşilor. Sibiiu 1922, pag. 75. Preţul Lei 8·—.

In «Biblioteca Bunului Păstor» Nr. 12 a apărut de curând sub acest titlu o lucrare teologică de caracter simbolic şi de o consistenţă logică deosebită, care nu e vastă, e drept, ca extensiune, dar e cu atât mai însemnată, după conţinutul ei şi după scopul, pe care îl urmăreşte. Profesorul rus A. P. Lopuhin, autorul ei, încearcă să explice geneza celor trei sisteme doctrinale teologice creştine, şi anume papismul, protestantismul şi ortodoxismul din punctul de vedere istoric şi raportul dintre cele două sisteme apusene şi ortodoxism. Ca punct de mânecare servesc, pentru autor, în vederea acestui scop, concepţiile diferite, ce s'au născut asupra creştinismului, dejà la ivirea sa în lume. El admite concepţia iudaică, reprezentată de sf. Petru şi combătută de sf. Pavel; a doua, concepţia filosofică-păgână, reprezentată de sistemele gnostice şi a treia, concepţia doctrinală a sf. Ioan. Dacă aceste concepţii sunt, pentru autor, considerate ca fiind coordonate între ele şi egal de însemnate, atunci punctul său de vedere poate fi discutat. Pentru istoricul ortodox creştinismul este un fapt clar şi precis şi nu se prezintă nici de cum ca o încercare doctrinală care ar puteà fi perfecţionată în decursul timpului. Arată în ce consistă esenţa fiecăreia din aceste trei concepţii, şi că cele două dintâiu sunt unilaterale faţă de tipul doctrinal al sf. Ioan. El consideră sistemul papist ca continuarea iudaismului, ca o prelungire în timp a concepţiei iudaice despre creştinism, sistemul protestantismului ca o desvoltare a gnosticismului creştin, iar ortodoxismul ca desvoltarea sistemului doctrinal al sf. evanghelist Ioan, ca fiind cel mai desăvârşit. In acest chip se rezolvă şi întrebarea despre raportul creştinismului apusean cu ortodoxia.

Fiind catolicismul papist şi protestantismul sisteme unilaterale ale creştinismului, fiind deviaţiuni dela adevărul creştin, ajung în raporturi false cu ştiinţa şi cu statul. Ambele sisteme nimicesc echilibrul dintre credinţă şi ştiinţă, îndrumând lumea către scepticism şi cătră raţionalismul negativ, care destramă la rândul lor vieaţa spirituală, religioasă şi morală a popoarelor apusene.

Luptele, în decursul evului mediu, dintre papi şi domnitori, între preoţie şi împărăţie, luptele pentru investitură, dintre Grigorie VII şi Henric IV şi dintre succesorii lor respectivi, dovedesc raporturile abnormale între Biserică şi State, raporturi emanate din sistemele greşite şi unilaterale, ce stau la baza Bisericii papiste şi a celor protestante. Lupta se continuă şi în zilele noastre, deşi în altă formă, şi se arată rezultatele triste ale acestei lupte pentru civilizaţia creştină, în diferitele domenii ale vieţii.

In partea a treia se arată atomizarea societăţii creştine pe pământul, mai ales, al Angliei, graţie principiului nefast al libertăţii raţiunii individuale, care duce la negarea oricărei credinţe positive. In 1882 existau în Anglia 186 secte creştine. Ele continuă a se înmulţì. Se arată organizarea şi procedeele de propagandă practicate de către mai multe dintre aceste eclesiole şi secte. Aşà de «biserica largă», «biserica unitară», «biserica teismului», «a umanismului», «positivistă», «alianţa britanică fără religie», de «religia viitorului» etc. Asemenea comunităţi există şi în alte ţări, Germania, Italia, Franţa. Protestantismul, îndurând consecinţele raţionalismului său religios, a ajuns la tăgăduirea adevărurilor creştine celor mai de căpetenie.

Până la desbinarea Bisericii, Apusul a fost ortodox. Şi după desbinare se constată existenţa ortodoxiei, în Apus, în protestările, luptele, ce au avut loc în diferitele biserici naţionale apusene împotriva abuzurilor, inovaţiilor, impilărilor absolutismului papist. In această stare de lucruri, bărbaţi cu adevărat religioşi ai Apusului papist şi protestant, de opotrivă, văzând prăpastia spre care se precipitează creştinătatea apuseană, conştienţi de calea greşită, pe care au făcut-o, din momentul, în care au deviat dela ortodoxia ecumenică, simt trebuinţa unei noui reforme, şi în vederea aceasta îşi îndreaptă privirile spre venerabila Biserică a Răsăritului.

Prima încercare, în acest sens, a fost mişcarea din Oxford de prin anii 1830, care n'a fost încoronată cu succesul dorit; a doua a fost mişcarea reprezentată de «societatea anglo-americană» din a. 1860, al cărei scop a fost să facă cunoscute pe continent principiile Bisericii anglicane şi unirea Bisericii lui Hristos luându-se de bază principiile Bisericii primitive. Ea a luat contact cu biserica răsăriteană, în deosebi cu biserica ru-

sească, cu Sf. Sinod, dar la rezultate pozitive nu s'a ajuns, nefiind terenul încă pregătit. A treia mişcare o reprezintă vechiul catolicism, care prin conferenţele sale teologice, ţinute din timp în timp, a stârnit un mare interes şi multă simpatie în lumea ortodoxă. In asemenea împrejurări mari şi însemnate datorinţe se impun Bisericii ortodoxe faţă de Apusul atât de mult încercat de atâtea secte.

Această lucrare, care în româneşte se datoreşte P. S. Sale Nicodem dela Huşi, care a îmbogăţit literatura noastră bisericească cu o mulţime de scrieri preţioase, religioase şi teologice, se impune de sine atenţiunii cititorului ortodox. *I. B.*

*

Anuarul Institutului de istorie naţională dela Universitatea din Cluj, publicat de *Alexandru Lapedatu* şi *Ioan Lupaş* profesori de Istoria Românilor la Universitate, membri ai Academiei Române, pe 1921—1922, Cluj, pag. 634, preţul Lei: —.

Institutul de istorie natională a fost fundat de M. Sa Regele Ferdinand, cu prilejul inaugurării Universităţii la 1 Februarie 1920, cu scopul de a se studià istoria română. Conducătorii actuali ai institutului socotesc ca mijloace pentru ajungerea scopului, alcătuirea unei biblioteci de specialitate, întocmirea unei bibliografii istorice române, editarea unui anuar şi stimularea cercetărilor istorice şi a interesului public pentru ele.

Întâiul anuar publicat acum într'o execuţie frumoasă, este închinat augustului fundator şi patron al Institutului, Maiestăţii Sale Regelui şi cuprinde studii de profesorii universităţii Alexandru Lapedatu: Nouă împrejurări de desvoltare ale istoriografiei naţionale; I. Lupaş: Factorii istorici ai vieţii naţionale româneşti; Alexandru Lapedatu, I. Lupaş şi Sextil Puşcariu: La centenarul morţii lui Petru Maior; I. Lupaş: Cea mai veche revistă literară românească; N. Banescu: Cele mai vechi ştiri bizantine asupra Românilor dela Dunărea-de jos; N. Drăganu: Cea mai veche carte Rakoczyana; Silviu Dragomir: Vlahii din Serbia în secolul XII—XV; Romul Vuia: Legenda lui Dragoş; V. Bogrea: Pasagii obscure din Miron Costin, Intre filologie şi istorie, Dobrişan fratele Mircei-Vodă, Menţiuni humaniste despre noi, Despre Miorlahi, Varia; I. L.: Din corespondenţa lui Şaguna cu Filaret Scriban; Câteva date biografice relative la Doctorul Ioan Molnar Piuarul din Sadu; apoi dări de seamă şi la sfârşit mărunţişuri.

*

„Renaşterea“ revista de cultură religioasă ce apare la Craiova are în fruntea numărului de pe Noemvrie circulara P. Sf. Sale Ep. *Vartolomeiu* despre organizarea propagandei religioase împotriva sectelor, în eparhia Râmnicului Noului-Severin.

«Pentru o cât mai bună şi mai rodnică funcţionare a misiunilor de stârpire a adventismului, baptismului, etc. cum şi pentru readucerea cu mai multă înlesnire a fraţilor noştri căzuţi în rătăcire, P. Sf. Sa pune în vedere anumite dispoziţiuni şi lămuriri.

«Propaganda religioasă pentru întărirea credinţei în sufletele drept credincioase şi pentru readucerea la dreapta credinţă a celor rătăciţi intră pe dea'ntregul în misiunea fiecărui preot şi se numără între îndatoririle administrative şi culturale cele mai sfinte ale bisericii noastre, privită sub îndoitul ei chip de instituţiune dumnezeească şi de organism social.

P. Sf. Sa nu se împacă cu vederile celor cari pretind remuneraţii aparte pentru această propagandă, ci face apel către acei pe cari cu drag îi va înscrie în «*Cartea albă*» a sublimului apostolat creştin şi românesc din eparhia Sa.

«*Sursum Corda!*» deci, iubiţi preoţi şi scumpi misionari din eparhia noastră, căci, ori cât de mult am fi legaţi de pământul acesta şi cu întocmirile lui, noi totuş suntem, prin cinul nostru, dintre acei călători, cari se duc spre ceruri şi «cari nu-şi au aici cetate stătătoare», precum ne spune Sfântul Apostol Pavel; să ne arătăm deci, prin curaj şi prin jertfe, că ţinem şi de cer şi Domnul ne va da în schimb răsplătiri sufleteşti care întrec cu mult pe cele din veacul şi lumea aceasta».

Eparhia are organizat un corp al preoţilor misionari, un comitet pentru întocmirea scrierilor necesare misiunii şi pune în vedere tuturor că Institutul biblic va tipări în curând Noul Testament în ediţie populară.

*

Istoricul episcopiei Clujului de *Dr. Sebastian Stanca,* Cluj, pag. 15, preţul Lei 2·—.

In aceste pagini se arată drumul pe care l-a făcut episcopia Clujului până la organizarea ei definitivă. Gândul de a înfiinţà o episcopie şi în părţile nordice ale Ardealului a încolţit întâiu tot în mintea nemuritorului Şaguna, deodată cu episcopiile ce le plănuià la Caransebeş, Timişoara şi Oradea-mare. In reprezentaţia sa dela 8 Iulie 1863 către cancelaria aulică din Viena cere înfiinţarea acestei episcopii cu 300 mii de suflete, — fără să fi fost încuviinţată. S'a înfăptuit însă îndată după eliberarea de sub stăpânirea străină, şi-i revine acestei episcopii întâiu rolul de a readuce la sânul bisericii străbune pe fii răpiţi de prozelitismul catolic, care a avut mai mare succes în acele părţi de nord, foarte îndepărtate în trecut de scaunul vlădicesc. (*P.*)

CRONICA BISERICEASCĂ-CULTURALA.

Ziua marelui praznic al încoronării dela Alba-Iulia a fost deodată şi marea zi de sărbătoare a reînălţării bisericii noastre ortodoxe din Ardeal la vechea ei strălucire de: singura şi adevărata biserică a sufletului românesc. Strălucitoarea slujbă, săvârşită de ierarhii ţării în biserica catedrală, zidită pe locul unde a stat odată vechea mitropolie românească, ca şi slujba încoronării însaşi, săvârşită de biserica ortodoxă, a înviat din nou în suflete conştiinţa trecutului măreţ prin luptele şi jertfele, pe cari ortodoxia le-a adus pentru salvarea vieţii neamului nostru din aceste părţi. Acesta a fost prilejul care a pecetluit pe veci legământul sfânt dintre ortodoxia şi naţionalitatea românească, vădindu-se în deplină lumină, că precum suntem acum o ţară cu o singură stăpânire românească în cele politice, aşà una singură este biserica poporului românesc şi aceasta este cea ortodoxă.

Praznicul încoronării a pus înafară de orice îndoială sentimentele streine de adevăratele interese ale neamului pe cari le-au dovedit prelaţii bisericii greco-catolice, zisă şi ea românească. Noi cunoşteam de mult aceste sentimente. Ştiam că legătura de dependenţă cu catolicismul cosmopolit, care îşi are centrul de gravitaţiune în altă parte, a pus de mult pe cârmuitorii bisericii unite înafară de sfera intereselor naţionale româneşti.

Acum au rămas pe deplin edificaţi şi acei oameni de bine, mai concilianţi, cari ici-colea ne făceau imputări de confesionalism, când, pe temei de fapte şi atitudini potrivnice aspiraţiilor neamului, denunţam mentalitatea lor pervertită de spiritul ultramontan, în care şi-au făcut educaţia. *Prelaţii uniţi s'au abţinut ostentativ dela cel mai mare praznic al sufletului românesc şi întrucât au fost totuşi de faţă, ei n'au reprezentat acolo poporul românesc aparţinător bisericii greco-catolice, ci «au asistat la încoronare în numele Sf. Scaun».* Aşà o spune clar, prin intervievul publicat în ziarul «Lupta», nunţiul papal Ms. Marmaggi. Ce durere sfâşietoare a încercat sufletul nostru când am văzut căpeteniile unei biserici, ce se zice şi ea românească şi naţională, făcând tovărăşie celor mai declaraţi vrăşmaşi ai fiinţei noastre de neam românesc! Au simţit-o şi ei şi s'au cutremurat pe urmă înşişi ceice săvârşiseră fapta asta de ruşine, pe care nu o vor mai puteà spălà toate apele papistăşismului, care i-a adus până la atâta nesocotire a datoriilor lor cătră Tron şi cătră Ţară. Au căutat prin gazetele ce le stau la îndemână să-şi atenueze greşala şi să înmoaie adevărul crud al faptului săvârşit. «Unirea» dela Blaj vrea să pună răspunderea în sarcina ortodoxismului, care a «monopolizat» încoronarea, încât uniţii nu s'ar fi

putut apropià nici de biserica încoronării. «Gazeta Transilvaniei» strigă cu indignare că «guvernul a exclus dela solemnitate biserica greco-catolică», «guvernul a împiedecat ca I. P. Sf. Mitropolitul Blajului împreună cu episcopii greco-catolici să nu participe la oficiarea slujbei în biserică». Așà se lapădă uniții noștri de fapta lor, scoțându-ne pe noi și țara «hoț de păgubaș».

Nu ne trece prin gând să ne facem apărători ai guvernului, căci adevărul îl destăinuește însuși nunțiul papal, rechemat din Orient, ca să aranjeze aici cea mai jignitoare scenă ce o puteau produce vlădicii uniți, pentru Rege și Țară. Diplomația catolică, altădată atât de meșteșugită, acum hotărît a dat greș. În interviewul publicat în ziarul «Lupta», spune deslușit nunțiul că *el* i-a chemat și pe uniți să aziste la încoronare. Deci numai cu ordin dela papa și în numele Sf. Scaun au făcut umbră pământului la Alba-Iulia. Prin urmare Mitropolitul Blajului și episcopii săi nu s'au dus acolo ca reprezentanți ai poporului, pe care îl păstoresc, nu erau exponenții sufletului acestui popor, care și azi e tot așà de ortodox pe cât e și român și cum a fost tot timpul de dinainte de 1700. Cu adevărat una e poporul cu mentalitate nefalsificată și alta sunt prelații lui și îndreptătorii de azi ai bisericii unite, crescuți sub influința spiritului dominant al ultramontanismului. Noi găsim că erà chiar firesc să se abțină de a intrà în biserica încoronării, cu atât mai mult, că — dupăcum spune acelaș interviev — «îi opreà o tradiție milenară de a azistà la slujbele altor confesiuni». Sermană biserică unită de 200 de ani cu tradiție milenară! Da, da, abținerea **catolicilor noștri de rit grecesc** «a fost o măsură dictată de protocolul general eclesiastic» — o spune nunțiul respicat în interviev-ul său; deci el le-a impus unde să stea vlădicii uniți, afară, alături de romano-catolici, — și deci nu ortodoxii i au împiedecat de a intrà în biserică. Iată unde suntem cu naționalismul bisericei unite! Oricât s'ar trimbițà în largul lumii că «a prezidat în frățietate cu biserica ortodoxă toate actele mari istorice de dincoace de Carpați», că «a slujit neamul împreună cu biserica gr.-orientală», adevărul dureros e cel vădit la Alba-Iulia, ca și în tot trecutul de jalnică pomenire a celor peste 200 de ani, că catolicismul și cel al prelaților uniți, poartă în sine tendința centrifugală față de înaltele simțeminte și interese naționale ale neamului românesc. Uite, cum stau la dispoziția protocolului eclesiastic. Acest protocol i-a împiedecat acum să ia parte la încoronare, mâne îi va face să lipsească dela împlinirea altor datorii către Neam și Țară, și mai apoi nu va hesità să-i pună de-a dreptul împotriva intereselor Românismului, pentruca să slujească cu credință cauza «religiei care se zice amica mai mare a României». Dumnezeu bunul ne va ferì până în capăt de această amiciție!

Iată ce însemnează ascultarea prelaţilor uniţi către o putere din afară de graniţele statului. *Şi acest Stat, de Dumnezeu păzit, este dator să ţină seamă de primejdia, pe care o poate strecură în ţară papa dela Roma, prin exponenţii săi de printre noi.*

In faţa acestor stări de lucruri este o naivitate desvinovăţirea I. P. S. Sale Mitropolitului dela Blaj că, în acelaş timp cu Te-Deumul din catedrala încoronării, «uniţii au celebrat actul religios în biserica lor, aşà cum protestanţii, izraeliţii şi toate celelalte culturi l-au serbat în templele respective». Vor fi prăznuit ele toate confesiunile în templele lor, dar aceasta nu i-a împiedecat pe şefii lor să fie de faţă şi în biserica încoronării. Acolo a fost episcopul reformat ungur, episcopul evanghelic săsesc, marele rabin jidovesc, şeful religios al musulmanilor şi reprezentanţii tuturor neamurilor şi confesiunilor din cuprinsul ţării; *numai catolicii de rit latin şi catolicii de rit grecesc au stat afară, deşi toată lumea a văzut cum li s'a făcut invitaţia în repeţite rânduri să intre în biserică.* Dar la cununia actualului Rege al Greciei cu principesa Elisabeta, cununie săvârşită în catedrala mitropoliei din Bucureşti, prelaţii uniţi au luat parte! Atunci nu erà protocolul papei?!

Noi nu ne putem oprì aici cu apreciarea atitudinei pe care au avut'o la Alba Iulia prelaţii catolici de rit grecesc — cei de rit latin şi de neam străin nu ne impoartă. — Din fapta lor noi trebuie să scoatem o concluzie hotărâtoare: Tot românul care e şi creştin adevărat trebuie să-şi tragă bine seama cu datoria sa de a lucrà din răsputeri ca să readucă şi să întoarcă din rătăcire pe fraţii cari cu toate zilele ce trec se îndepărtează tot mai mult în pustiul prăpastiei, în care nu trebuie lăsat să piară nici un fiu al neamului.

Şi alături de această îndatorire a individului trebuie să se pună datoria colectivităţii, a statului: Socotim de mare om politic pe acela care va şti angajà toate forţele organizate în stat pentru a înlăturà cât mai îngrabă această meteahnă străină, care ne tulbură liniştea, ne strică unitatea, ne stânjineşte concentrarea forţelor şi nizuinţelor spre acelaş ideal, care este *un neam, o ţară, o biserică.* (*P.*)

*

Ce fac alţii. In ţara noastră toate confesiunile se bucură de libertate neturburată şi de cel mai larg sprijin din partea statului, chiar în detrimentul şi cu neîndreptăţirea bisericei ortodoxe. Aceasta e ţinută în starea pe care o aduce din maşterul ei trecut de asuprire, pe când confesiunilor minoritare li s'au păstrat toate privilegiile şi favorurile ce le-au avut sub stăpânirea ce le-a ocrotit în trecut. Aceasta e o situaţie care ne revoltă pe zi ce trece şi pe care nu vom mai tolera-o!

Alţii ştiu să reacţioneze într'un chip demn de însemnătatea ce o au în vieaţa statului, faţă de orice jignire li se aduce conştiinţei lor religioase şi drepturilor bisericeşti. Un caz de acest fel s'a petrecut — după cum scriu jurnalele — nu de mult în Olanda, a cărei populaţie înţelege să-şi afirme conştiinţa sa protestantă cu toată energia. *Nunţiul papal* numit pe lângă guvernul olandez, cu ocazia prezentării scrisorilor sale de acreditare a îndrăznit să afirme, în prezenţa Reginei, că vine ca reprezentant al «locţiitorului lui Hristos pe pământ», voind să obţină pentru această formulă recunoaşterea tacită a Reginei care stă în fruntea statului olandez. Indrăzneala aceasta a indispus într'o aşà măsură poporul olandez, încât nunţiul papal a trebuit să-şi ceară dela «locţiitorul lui Hristos pe pământ» imediata sa revocare.

Aşà alţii. Ce face nunţiul papal din România? Nu ştim ce va fi spus el cu ocazia prezentării scrisorilor sale de acreditare, — vedem însă cum din zi în zi îi creşte îndrăzneala şi îşi ia roluri pe cari nu-i permis să le aibă. In decursul anului trecut şi a anului acestuia a făcut călătorii misionare dealungul şi dealatul ţării, prin Ardeal, Banat, Bucovina, Moldova etc. Cu ocazia vizitei sale la Blaj din anul trecut, a cutezat să spună în catedrala de acolo, că misiunea slugilor sale «unite» e să introducă papistaşismul în sânul întregului popor românesc, scăpându-l de «ortodoxismul neortodox». La Cluj i-au eşit ungurii întru întimpinare la gară cu emblema Ungariei. La Timişoara a promis episcopului Glattfelder, care calomniase statul român, că va fi «fidelis interpres apud papam» a simţemintelor ce i le-a tălmăcit episcopul. Se ştie ce atitudine a avut şi ce atitudine a impus prelaţilor uniţi cu ocazia actului încoronării, iar prin organul său «Albina» de o iezuitică impertinenţă, insultă zi de zi biserica noastră ortodoxă.

Ei bine, în faţa acestor acte nesocotite, suntem datori să ne întrebăm: ce rol are nunţiul papal în România?! Dacă el e reprezentantul diplomatic al scaunului papal pe lângă guvernul român (dar tocmai aceasta nu ne trebuià) — atunci cum tolerează guvernul ca Ms. Marmaggi să facă pe agentul de propagandă papistaşă, jignind cu temeritate biserica ortodoxă a ţării?! Dacă nu se vor luà măsuri din partea guvernului faţă de uitările de sine ale nunţiului, se va angajà conştiinţa milioanelor de credincioşi ortodocşi să facă acest lucru. Pentrucă nu putem tolerà să fim insultaţi zi de zi din partea unui om care şi-a uitat toate îndatoririle de oaspe în mijlocul poporului românesc. Să se ştie!

*

Un seminar al orfanilor de războiu s'a inaugurat la Câmpulung în ziua de 11 Noemvrie a. c. în care îşi fac educaţia orfanii de războiu, cari îmbrăţişează cariera preoţească. De faţă a fost I. P. Sfinţitul Mitropolit-Primat *Miron* însoţit de P. S. S. arhiereul Evghenie Humulescu, vicar şi de directorul cancelariei Dr. Nicolae Popescu şi mulţi reprezentanţi ai autorităţilor politice şi administrative.

*

Un muzeu bisericesc se va înfiinţà din iniţiativa dlui profesor *N. Iorga* în bisericuţa sf. Visarion din Bucureşti pentru păstrarea odăjdiilor bisericeşti, cari prezintă o valoare de artă sau de vechime. «A le lăsà aruncate ca astăzi, a îngădui distrugerea unui preţios element de artă care, dacă nu a fost fabricat la noi, are totuşi pentru istoria artei vestmântului o deosebită importanţă; a le adunà, clasificà şi a le păstrà e o datorie culturală.

Cum aici, în Bucureşti, bisericuţa sf. Visarion, a fost înlocuită printr'o clădire nouă şi astăzi stă pustie, supusă dărâmărei, cuprinsul acestei zidiri în bun stil tradiţional, e potrivit pentru a adăpostì muzeul de odăjdii bisericeşti».

Cu o astfel de motivare dl prof. Iorga, având şi asentimentul Ministerului cultelor, chemat să întreţină acest muzeu, a prezentat parlamentului şi un proiect de lege, care prevede muzeul central la Bucureşti, cu sucursale la Iaşi, Sibiiu, Chişinău şi Cernăuţi.

*

Căsătoria religioasă în noua constituţie a Ţării trebue să intre cu putere obligatorie, nu pentrucă aşà judecă majoritatea comisiei încredinţată cu pregătirea proiectului de constituţie, ci pentrucă aşà pretinde sufletul popular al neamului, religios mai presus de orice altă caracterizare i-s'ar puteà da. Puterea de îndreptare şi ascendentul pe care îl are Biserica asupra mulţimii nici acum şi nici în viitorul, oricât de îndepărtat, sperăm, nu va puteà fi înlocuit prin nimic. Numai o mentalitate străină de sufletul poporului românesc ar puteà crede că într'un moment dat acest suflet ar puteà fi cârmuit şi prin alte mijloace decât Biserica sa, la întâiul loc. De aici necesitatea inexorabilă de a păstrà şi în noua constituţie locul de întâiul factor educativ pentru cetăţeni Biserica ortodoxă, cu toată comoara ei de învăţătură religioasă, păstrată în curăţenia ei primordială.